

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

LXXXIV. *Lager Onderwijs.* (Beraadslaging over de artikelen.)

88ste ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 6 JULIJ.

(GROEPD TEN 11 URE.)

Ingekomen : 1°. verzoekschriften; 2°. consulaire opgaven. —
 Voortzetting der beraadslaging over de artikelen van het wets-ontwerp tot regeling van het Lager Onderwijs; aanneming der artt. 17 tot en met 20; aanvang der beraadslaging over art. 21. — Eindverslag ter tafel gebracht over het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegroeting voor 1856; den dag der beraadslaging nader te bepalen.

Voorzitter: de heer van **Goltstein**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 63 leden, te weten de heeren:

Heemskerk, Westerloff, Donner van Polsterwiel, Beens, Sloet tot Oldhuis, van der Veen, de Poorter, Boscha, van Heiden Reimstein, van Hoëvell, Wybenga, ter Bruggen Hugenholtz, Blaaspot ten Cate, de Limpens, Veglin van Claarbergen, Reinders, Godefroi, Zylker, van Franck, van Eck, Groen van Prinsterer, Delprat, van Deinsse, Stolte, de Lom de Berg, Anemaet, Bots, van Lynden, van Bosse, Taets van Amerongen, van Akerlaken, Dullert, van Wintershoven, van der Poel, Mackay, Wintgens, Storm van 's Gravesande, Hoyck van Papendrecht, Hengst, Gevers Deijnoot, Poortman, Bieruma Oosting, Nolthenius, Hoekwater, Jaspers, Storm, Dijk, Meenass, van der Linden, de Brauw, Luijben, van Reede van Ondtshoorn, van Nispen van Sevenaer, Baud, van Rappard, Elout van Soeterwoude, van Forest, Slicher van Domburg, van Zijlven van Nyvelot, Thorbecke, Kien en Sander;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Buitenlandsche Zaken en voor de Zaken van de Roomsche-katholieke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. de navolgende verzoekschriften, als:

twee adressen, houdende bezwaren tegen de wet op het lager onderwijs, voor zoo veel het brengen der kosten van het openbaar onderwijs ten laste der gemeente betreft, als van:
 den gemeenteraad van Zevenbergen;
 den gemeenteraad van Gemert, — in Noordbrabant;
 een adres van M. Slothouder en andere ingezetenen van Andel, in Noordbrabant, houdende verzoek dat de wet op het lager onderwijs niet worde aangenomen, dan nadat het bevel der facultative splitsing der volkschool voor Protestanten, voor Roomsche-katholieken en voor Israëlieten daarin is opgenomen;
 een adres van bestuurders van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te Deventer, houdende bedenkingen tegen het voorgedragen ontwerp van wet op het personeel.

Deze adressen zullen verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

2°. de navolgende consulaire opgaven van den Minister van Buitenlandsche Zaken, als:

Overzicht nopens de zee- en rivier-scheepvaart-beweging te Hamburg gedurende het afgelopen jaar;
 Opgave betreffende de scheepvaartbeweging in de haven van Altona, gedurende het afgelopen jaar;
 Opgave nopens den handel en de scheepvaart van Groot-Brittannië en Ierland, over de maand en de vijf maanden, eindigende den 31sten Mei 1857.

Deze stukken zullen worden geplaatst in de boekery der Kamer.

Aan de orde is de voortzetting der beraadslaging over het wets-ontwerp op het Lager Onderwijs.

ART. 17 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De beraadslaging wordt geopend over § 2 « Van de onderwijzers ».

Beraadslaging over ART. 18, luidende:

« Wanneer het getal der leerlingen op eene school meer dan zeventig bedraagt, wordt de hoofdonderwijzer bijgestaan door een kweekeling, meer dan honderd door een hulponderwijzer, meer dan honderd vijftig door een hulponderwijzer en een kweekeling. Boven dit getal wordt hij telkens voor vijftig leerlingen door een kweekeling, en voor honderd leerlingen door een hulponderwijzer bijgestaan.»

De heer van **Lynden**: Omtrent art. 18 wensch ik eene vraag aan de Regering te doen. « Wanneer het getal der leerlingen op eene school meer dan zeventig bedraagt, wordt de hoofdonderwijzer bijgestaan door een kweekeling », zegt het artikel; daaruit blijkt niet, of door het getal van 70 het gemiddeld getal wordt verstaan. Zoo als de Kamer weet, is vooral ten platten lande het getal schoolgaande kinderen zeer verschillend in den winter en in den zomer. In den winter is dat getal vrij wat aanzienlijker dan in den zomer. Wordt door het getal van 70 het gemiddeld getal verstaan, dan geloof ik dat de bevoegde commissie hulp ongenoegzaam is. Eene school van gemiddeld 70 kinderen kan in den winter zeer ligt opklommen tot zelfs 120 of 130, waarmede een onderwijzer dan zonder genoegzame hulp zou zijn. Is het artikel echter zóó te verstaan dat er, zoodra er 70 kinderen zijn, hulp noodig wordt, dan zal er tegen den winter algemeen behoefte aan hulponderwijzers en kweekelingen ontstaan, die weer in het voorjaar zullen moeten worden weggezonden; een toestand, die voor hulponderwijzers en kweekelingen onhoudbaar is, die daarboven, naar ik vrees; ten gevolge zal hebben dat, als er behoefte komt, er geen gelegenheid zal zijn om daaraan te voldoen, omdat velen er bezwaar in zullen hebben om zich zoo tijdelijk voor een halfjaar te verbinden.

Ik wensch daarom gaarne van de Regering eenige verandering.

De heer van **Rappard**, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijneheer de Voorzitter, ter beantwoording van de vraag, door den heer van Lynden tot mij gerigt, of onder de bepaling van het getal 70 het gemiddeld getal moet worden verstaan, neem ik de vrijheid te verwijzen naar de laatste zinsnede van de Memorie van Toelichting op dit wets-ontwerp op pag. 19: « op de vraag, welke maatstaf voor de bepaling van het getal hulponderwijzers

LXXXIV. Lager Onderwijs. (Beraadslaging over de artikelen.)

en kweekelingen zal worden aangenomen, is het antwoord, dat het middencijfer der leerlingen wel de meest natuurlijke maatstaf zal zijn.

Ik meen dat deze opmerking voldoende zal zijn om den geachten afgevaardigde genoegzaam ingelicht te achten.

De heer van **Lynen**: Mijnheer de Voorzitter, de zinsmede uit de Memorie van Toelichting door den Minister voorgelezen, is mij niet ontgaan. Maar juist daaruit zal een groote zwartigheid ontstaan, omdat de school, waarop het middencijfer der leerlingen 70 bedraagt, in den winter 120 à 130 kinderen zal kunnen hebben. De onderwijzer wordt dan bijgestaan door een kweekeling. Het gemiddeld getal is 70; ergo komt dat getal in den winter en daalt weder in den zomer. Maar toch zal de hoofdonderwijzer alleen aanspraak hebben op een kweekeling. Ik geloof dat dit en voor de kweekelingen en voor de jeugd een zeer nadeelige toestand zal zijn.

De heer van **Happard**, Minister van Binnenlandsche Zaken: Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat er geen ander middel bestaat om aan het bezwaar van den geachten afgevaardigde te ontkomen dan het middencijfer aan te nemen hetwelk op de school geacht kan worden aanwezig te zijn. Immers, zoo als de geachte afgevaardigde het reeds heeft opgemerkt, het zou moeilijkelijk zijn het getal hulponderwijzers of kweekelingen te doen afwisselen naar het afwisselend getal scholieren. Men zou dan buiten de mogelijkheid zijn om hulponderwijzers en kweekelingen te vinden, die zich met de taak van het onderwijs zouden willen belasten.

De beraadslaging wordt gesloten en Art. 18 zonder hoofdlijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over ART. 19, luidende:

» Aan elken hoofdonderwijzer wordt, behalve vrije woning, zoo mogelijk met een tuin, eene jaarwedde toegelegd.

Ingeval hem geene vrije woning kan verschaff worden, ontvang hij eene billijke vergoeding voor huishuur.

Bij verschil tusschen den gemeenteraad en den onderwijzer omtrent het bedrag der vergoeding beslissen Gedeputeerde Staten.

Ten behoeve van elken kweekeling, bedoeld in het voorgaand artikel, wordt den hoofdonderwijzer eene jaarlijkse toelage verleend.

Aan elken hulponderwijzer wordt eene jaarwedde toegelegd.

De jaarwedden en toelagen worden door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten bepaald.

Voor een hoofdonderwijzer is het bedrag der jaarwedde ten minste f 400, voor een hulponderwijzer ten minste f 200. Het bedrag der toelage is ten minste f 25.

De **Voorzitter**: Op dit artikel heeft de heer Blaupot ten Cate eene amendement voorgesteld, strekkende om na de 3de alinea als 4de alinea op te nemen:

» Boven de vaste jaarwedde wordt hem een veranderlijk inkomen uit de schoolegden toegekend, naar evenredigheid van het getal der schoolgaande kinderen.

De heer **Blaupot ten Cate** erlangt tot toelichting van zijn amendement het woord en zegt: Mijnheer de Voorzitter, de Regering en de meerderheid der Kamer hebben elkander op dit punt van een veranderlijk benevens een vast inkomen der onderwijzers nog niet volkomen goed verstaan. Maar als ik den loop der gewisselde stukken naandachtig naga, dan vlei ik mij, dat ook het laatste bezwaar, door de Regering in de Memorie van Beantwoording gemaakt, zal verdwijnen, even als vroegere bezwaren verdronen zijn.

Er bestaat thans in den regel, gelijk bekend is, een vast inkomen, van wegge de gemeente of het rijk, of van beide te samen, en een veranderlijk inkomen, zijnde het schoolegeld, om niet te spreken van andere inkomsten, die sommigen genieuten door het waarnemen van andere, bij voorbeeld, kerkelijke bedieningen. Volgens het Voorloopig Verslag van 1856, blz. 39: » van in alle afdeelingen de meerderheid van gevoelens, dat het verkeerd zou zijn, aan den hoofdonderwijzer alleen eene vaste jaarwedde toe te leggen. » Hem moest daarenboven een veranderlijk inkomen worden toegekend, afhankelijk van het getal schoolgaande kinderen. Tot nu staan de inkomsten van de meeste openbare onderwijzers in onafscheidelijk verband met den meerderen of minderen bloei hunner school. Hield dit plotseling op, de ijver van velen zou verlaatuwen. Thans brengt hun geldelijk belang mede, dat zij door het geven van goed onderwijs en door eenen aangemeten omgang met de ingezetenen der gemeente, zooveel leerlingen als slechts eenigzins mogelijk is, naar hunne school lokken.

Het zij mij vergund, Mijnheer, hierbij op te merken, hoe

nuttig dit is, bij eene wet, die evenmin schoolgeldplichtigheid als schoolplichtigheid vordert. Als ik u verzoeken mag, laat ons toch zorgen, dat de ijver der onderwijzers zelve om kinderen op de openbare scholen te houden, niet verlaatuwe. Dat er toch eenige prikkel en opwekking voor de onderwijzers blijve. Ik stem toe, zij worden gedreven door hooger prikkel; maar is het van hen te vergen, bij de lage bezoldiging die zij velerwege genieuten enz, waarin zij met dagloners gelijk en nog daar beneden staan, hun eigen belang uit het oog te verliezen? — En verder in het verslag: » Die prikkel moet niet geheel weggenomen, de in 't belang van het onderwijs zelf zeer nuttige band tusschen den onderwijzer en de ouders der schoolgaande kinderen niet geheel verbroken worden. Nergens moet het geval zich kunnen voordoen, dat de onderwijzer zijne belangrijke betrekking als eene soort van sinecure leere beschouwen.

Ik moet weder opmerken, Mijnheer, dat het inderdaad zóó zou worden, als mijn amendement niet moet worden aangenomen. Dan blijft alleen de plicht; — verduwen is alle belang, en ik zou zoo gaarne beide met elkander vereenigen. Wierd mijn amendement niet aangenomen, of er dan vele of weinige kinderen ter school gaan, de onderwijzer heeft er geen het minste belang bij. Of de kinderen gaan vagebonden en de school al of niet getrouw of in het geheel niet bezoeken, zijn belang raakt het in het minste niet. Ik ben overtuigd, Mijnheer, als gij deze reden prikkel wegneemt, kan zult gij een groot en onherstelbaar kwaad doen aan het schoolgaan der kinderen. Laat ons toch voorzigtig zijn.

Het verslag zegt nu verder: » De rechtvaardigheid vordert, dat ook bij loon naar arbeid ontvangt, en al moe het nu waar zijn, dat in zeer enkele gevallen het verloop der openbare school geheel buiten de schuld des hoofdonderwijzers kan plaats hebben, mag ten gevalle van zulke zeldzame uitzonderingen de opening van eene nuttige bepaling in de wet niet achterwege blijven. » Ja, Mijnheer, het zou zijn eene allernuttigste bepaling in de wet. Zij is zoo menschkundig juist en waar en door de ondervinding bewezen, ontgensprekelijk van het hoogste belang voor het lager onderwijs, dat ik ten volle dit gevoel van de meerderheid der Kamer moet goedkeuren.

De Regering heeft vooral twee zwarigheden hertegen aangevoerd in hare toelichting van dit jaar. Vooreerst, omdat er gevaar zou bestaan, dat de onderwijzers zich misschien van oneerlijke of ten minste verkeerde middelen zouden bedienen, ten einde het getal hunner schoolgaande kinderen te vermeerdere. In het Voorloopig Verslag van April j.l., blz. 24, is daarop geantwoord dat dit gevaar alleen geldt voor zulke gemeenten, waar meer dan eene openbare school bestaat, en dan nog slechts in het zeldzaam voorkomend geval dat twee scholen voor al de schoolkinderen even toegankelijk zijn. Ik zou er bij durven voegen, dat de ondervinding toch niet zoo sterk spreekt van dat gevaar, bij den nu bestaanden regel.

Een tweede bezwaar van de Regering was, dat de maatregel niet gelijkmatig werken zou en soms een onderwijzer, ook die deugdelijk onderwijs geeft, toch door omstandigheden, buiten zijne schuld, minder geniet, en nog met meer moeite minder geniet, dan een ander minder verdienstelijk onderwijzer. Ik zou daarop kunnen antwoorden, dat hetzelfde verschijnsel zich voor kan doen bij enkel vaste bezoldiging. Het minimum daarvan is wel bij deze wet bepaald, maar 't hangt soms ook af van omstandigheden, buiten toerekening van den onderwijzer, of en in hoeverre dat minimum zal worden te boven gegaan; behoudens het bepaalde bij art. 67, dat echter alleen slaat op de onderwijzers, die in dienst zijn tijdens het in werking treden dezer wet.

De Regering schijnt dan ook van deze zwarigheden eenigzins teruggekomen te zijn. Immers, zij maakt er geene bijzondere melding meer van in hare laatste beantwoording, maar zegt intusschen bladz. 26: » dat zij het nu van zoodanigen maatregel (om aan den hoofdonderwijzer boven eene vaste jaarwedde een veranderlijk inkomen uit de schoolegden toe te leggen) niet wil betwisten. » Met deze betuiging zijn wij, naar mij voorkomt, een grooten stap gevorderd.

Nu komt er echter eene andere zwarigheid meer op den voorgrond. De Regering blijft van oordeel: » dat eene regeling van dit onderwerp door de wet gewichtige bezwaren zou ontmoeten en dat het moeilijk zou wezen, voor zoodanig veranderlijk inkomen een algemeen maatstaf aan te nemen.

De Regering toont de mogelijkheid aan van zulk een algemeen maatstaf, door zich te beroepen op het Voorloopig Verslag van 1856. Zij bedoelt, wat daar in het midden van bladz. 40 gezegd wordt. En ik geloof dat zij volkomen gelijk heeft. Maar daarom ben ik dan nu ook te rade geworden, Mijnheer, om eene zoodanige regeling door de wet, met aanneming van een algemeen maatstaf, niet te verlangen. Ik geloof ook niet dat de Kamer die verlangen meet. Met de Regering, wil ik die nadere regeling en bepaling van den maatstaf overlaten aan de gemeente-

besturen, die plaatselijke behoeften en omstandigheden kunnen in acht nemen. Ik verlang alleen, dat het beginsel in de wet wordt uitgedrukt: » boven de vaste jaarwedde een veranderlijk inkomen, naar evenredigheid van het getal schoolgaande kinderen." Alleen dit beginsel; meer niet. Van dien aard is dus ook mijn amendement. Het laat de alleruistme vrijheid aan de gemeentebesturen over. Het stelt noch *minimum*, noch *maximum* noch *fixum*. Alleen dat er iets, boven het vaste inkomen, variëren zal. Verder heb ik niet durven gaan; ik wenschte voorzigtig genoeg te zijn, om de gemeentebesturen niet in ongelukkigheid te brengen. En nu ook deze zwaarigheid is opgehelderd, naar ik meen, zoo viel ik mij, dat mijn amendement en der Regering en der Kamer heilzaam zal voorkomen, voor het openbaar lager onderwijs zelf.

Mijne Heeren, ik moet nog eene kleine wijziging in mijn amendement voorstellen. Ik heb voorgesteld: *uit de schoolgelden*. En met het oog op art. 32 van dit wetsontwerp, dat zegt » *er kan eene bijdrage voor ieder schoolgaand kind worden geheven*," maar dat zulks niet verplicht stelt, moeten de woorden: *uit de schoolgelden*, uit mijn amendement wegvallen. Dit zal ieder duidelijk zijn. Verder heb ik alle artikelen van het ontwerp met mijn amendement zorgvuldig vergeleken, en nu bevonden, dat er verder in het ontwerp niets te veranderen valt, dan dat in art. 31, tusschen litt. a en b, zou moeten gelezen worden; » het veranderlijk inkomen van den hoofdonderwijzer." Indien mijn amendement doorgaat, dan zal ik dus die wijziging in art. 31, als een gevolg daarvan, voorstellen. Want waar schoolgelden, volgens art. 32, geheven worden, daar kan het veranderlijk inkomen uit die gelden worden betaald. Waar ze niet geheven worden, daar valt dat inkomen toch altijd in de rubriek van art. 31.

De Voorzitter: De verandering in het amendement van den heer Blaapout ten Cate strekt om daaruit weg te nemen de woorden: » *uit de schoolgelden*."

Het amendement van den heer Blaapout ten Cate wordt ondersteld door de heeren: van Deinsse, Reinders, Zylker, van Heiden Reinestein, Hoekwater en Wybenga, en komt mitsdien in beraadslaging.

De Voorzitter: Op dit artikel heeft de heer Blaapout ten Cate nog een tweede amendement voorgesteld, om de voorlaatste alinea aldus te doen aanvangen.

» De vaste jaarwedde, het veranderlijk inkomen en de toelagen worden" enz., en verder zoo als in het artikel van het wetsontwerp.

De heer Blaapout ten Cate: Mijnheer de Voorzitter, het tweede amendement is een gevolg van het eerste; het is onmiddellijk daaraan verbonden. Wanneer het eerste amendement wordt aangenomen, dan zal ook de aanname van het tweede volgen, en wanneer mijn eerste amendement de goedkeuring der Vergadering niet mogt verwerven, dan zal ik genoodzaakt mijn tweede amendement in te trekken.

De Voorzitter: Dus wordt dit tweede amendement beschouwd als één te zijn met het eerste en behoeft dien ten gevolge de ondersteuning daarvan niet te worden gevraagd.

Op dit artikel heeft de heer Hengst ook een amendement voorgesteld, tot geheele weglating van alinea 7.

De heer Hengst erlangt tot toelichting van zijn amendement het woord en zegt: Het beginsel om alle kosten van het openbaar lager onderwijs ten laste der gemeente te brengen acht ik niet raadzaam, en om een vast minimum van uitgaven aan de gemeenteraden op te dringen, beschouw ik als niet overeenstemmende met onze bestaande wetten; dit zal in de uitvoering tot onbillijkheid leiden en het doel, bevordering van het openbaar onderwijs, zal niet worden verzoegen.

Volgens art. 140 der Grondwet wordt aan den raad de regeling en het bestuur voor de huishouding der gemeente overgelaten; te regt dan ook vind ik in art. 21 de benoeming van den hoofd- en hulponderwijzer aan hem opgedragen; te regt lees ik in art. 136 der gemeentewet: » De raad regelt de bezoldiging van alle plaatselijke ambtenaren en bedienden, zoover de regeling niet aan Gedeputeerde Staten is opgedragen" enz. In overeenstemming met dit beginsel vind ik wel bij dit in behandeling zijnde artikel: » De jaarwedden en toelagen worden door den gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, bepaald"; maar de Regering beneemt de meeste kracht aan die bepaling, door vast te stellen: ik bepaal een hoog minimum, en gij, Gedeputeerde Staten en gemeenteraden, kunt wel meer maar niet minder geven; de handen worden alzoo gebonden: men geeft vrijheid, vrije regeling van huishouding, maar

belet hen daarvan gebruik te maken. De Gedeputeerde Staten, de gemeenteraden moeten geacht worden het best in staat te wezen de belangen der provincie en gemeente, welke aan Innne zorg zijn toevertrouwd, te kunnen beoordeelen; de wetgever is van dit beginsel steeds uitgegaan, en moest zulks doen, wilde men niet alle verkracht aan die besturen ontnemen; ja bij art. 73 der gemeentewet lees ik over de bezoldiging van den burgemeester die direct door den Koning wordt aangesteld: » Hij geniet eene jaarwedde, die door Gedeputeerde Staten, nadat de raad is gehoord, onder Onze goedkeuring wordt vastgesteld", terwijl hier een minimum van bezoldiging wordt voorgeschreven voor hem, die onmiddellijk door den raad zijne benoeming ontvangt. Naar mijne meening doen wij een greep in onze bestaande wetgeving; wij rukken de beginselen, welke daarin zijn nedergelegd, uit de plaats van waar zij leggen door het aannemen van dit artikel eene blaas op den lever en de zorg door Gedeputeerde Staten en gemeenteraden voor het onderwijs aan den dag gelegd; wij stellen een antecedent, dat ik hoogst gevaarlijk noem; immers waar zal het heen, indien de algemeene wetgever zeggen kan: gij Staten der provincie, gij gemeenteraden, zijt vrij in twee uitgaven te bepalen, maar wij regelen het minimum derzelfde?

Het is, Mijne Heeren, bekend, dat niet alle provincien, niet alle gemeenten dezelfde welvaart genieten; van daar ziet men hier hoog opgevoerde uitgaven, ginds matige zoo niet geringe; en juist die laatste gemeenten zullen het meest de bezwaren van het gestelde minimum moeten ondervinden, want niet zelden zijn die gemeenten zeer uitgestrekt, en het minst in staat enige buitengewone opoffering te kunnen doen; daar kan men niet volstaan met ééne openbare school; thans treft men op die plaatsen twee, drie, ja meerdere scholen aan. Om aan te toonen, dat dit mijn bewaren juist is, zal ik alleen wijzen op het bertogdom Limburg en de provincie Noordbrabant. — Met regt meen ik te kunnen zeggen, dat deze bepaling in de toepassing onregtvaardig is zoo voor den onderwijzer zelden, als voor de gemeente. Er zijn vele gemeenten in ons Vaderland, alwaar met twee of drie honderd gulden beter in het onderhoud van den onderwijzer zal kunnen voorzien worden, dan elders met vier of meer; en op nu de gelijkheid te bewaren wordt dit een ander over het hoofd gezien. Wat zal ik nu zeggen betreffende de gemeente-financien? Dat deze niet overal in eenen bloeienden staat verkeeren, behoeft niet te worden betoogd, en toch maakt de wet geen onderscheid; de vraag is niet: kunt gij gevoeliglijk het gestelde minimum afdragen, maar het gebod is, gij zult dat minimum althans geven, en voor een gelukkigsoos beginsel de gelden, welke met zorg, spaarzaamheid en goede administratie van uwe gemeente-begroting worden overgehouden, om daarmede wegen te verbeteren, werken van algemeen nut aan te leggen, den minvermogenden werk te verschaffen, ten offer brengen om den onderwijzer en hulponderwijzer zijne jaarwedde en toelagen te verschaffen, die hij in die mate niet behoeft. De heer Minister van Binnenlandsche Zaken zal op deze laatste bezwaren mij verwijzen naar art. 35 en 49 dezer wet; die bepalingen kunnen misschien in theorie enige waarde bezitten, maar in de practijk zijn dezelve onvolkomende, en met daar te veel aan te hechten, zou het beginsel van art. 19 meer kwaad dan nut stichten. De gemeentebesturen, buiten staat de kosten van het onderwijs te dragen, zijn dan bevoegd krachtens art. 35 de hulp van de provincie en het Rijk in te roepen; maar op welke voorwaarden? Zij, de gemeenteraden, moeten eerst worden verklaard in staat van onvermogen te verkeeren; zoodanige verklaring moge zeer dienstig kunnen wezen, om de gemeenteraden zedelijk te noodzaken de belastingen zoo hoog mogelijk op te voeren, de hoedelijke omslagen te verminderen en zoo die nog niet bestaan in te voeren, ten einde geen gebruik te kunnen maken van het voorschrit, of liever van het hulpmiddel door dat artikel aan de hand gegeven. Maar al mogten dan sommige gemeenteraden door den drang genoodzaakt worden art. 35 in te roepen, zullen dan Gedeputeerde Staten gemakkelijk medewerken om het vonnis van onvermogen te helpen bevorderen? Immers de provincie zal de helft der kosten dragen; en wanneer ik nu zie, dat sommige provincien zich thans met geldtoelagen moeten bezwaren, en niet dan tegen hooge interesten daartoe kunnen geraken, dan mag ik vragen: is het te verwachten van Gedeputeerde Staten van zoo gereedelijk mede te werken om eene uitgave uit te lokken, welke voor de provincie zeer bezwaard kan zijn? En wat zal de Regering doen, indien de krachten der provincie ontoereikend zijn? — Door de bepaling van art. 49 wordt mijn bezwaar evenmin opgelost; de Regering zal wel bevoegd zijn het regt te kunnen geven aan eenen hulponderwijzer om aan het hoofd eener school te staan; zij zal zonder Gedeputeerde Staten, zonder den gemeenteraad in dat geval de belooning bepalen; maar mag men redelijkerwijze veronderstellen, eenmaal een minimum van jaarwedde aangenomen, dat daarvan veel zal worden afgeteeken; en ik geloof ook, de Regering zal dit niet kunnen doen: eenmaal een minimum bij de wet vastgesteld, zal

geen onderwijzer met een veel lagere beloning zich tevreden stellen, of gij beneemt hem den lust voor zijne betrekking. Men zal alzoo meer kwaad dan goed stichten.

Zoo zeer als iemand stel ik prijs op een goed en degelijk openbaar lager onderwijs; de belangen der onderwijzers ga mij zeer ter harte. Met mijne voorgestelde wijziging meen ik niet in strijd met deze overtuiging te hebben gehandeld; ik acht deze laatste alinea niet alleen verderfelijk voor vele gemeenten, maar ook nadeelig voor het onderwyzend personeel; de eensgezindheid, welke moet bestaan tusschen de vertegenwoordigers eener gemeente en de onderwijzers, wordt verbroken, indien de bezoldiging het gestelde minimum niet aanmerkelijk te boven gaat, want de wet heeft zijne bezoldiging geregeld als minimum; en in die gemeente, waar thans de bezoldiging veel hooger dan het minimum is opgevoerd, zal men langzamerhand tot dat bepaalde komen.

Het zijn deze redenen, welke mij hebben bewogen dit amendement aan het oordeel der Kamer te onderwerpen.

Het amendement van den heer *Hengst* wordt onderstund door de heeren: de Poorter, Westerhoff, Mackay, van Nispen van Senevaer, Elout van Soeterwoude en Meeussen, en komt mitsdien in beraadslaging.

De Voorzitter: De heer van Heiden Reinstein heeft ook een amendement op dit artikel voorgesteld, strekkende om aan het slot te voegen de navolgende alinea:

» In de gevallen waarin met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, overeenkomstig art. 23, door hoofd- of hulp-onderwijzers andere ambten of bedieningen worden bekleed, zullen de deswege genoteerde voordeelen voor de helft bij de berekening van het minimum in dit artikel vastgesteld, in aanmerking komen.»

De heer van Heiden Reinstein erlangt tot toelichting van zijn amendement het woord en zegt: Mijnheer de Voorzitter, ik heb met genegen als een van de gunstige resultaten van het wets-ontwerp, dat nu in behandeling is, gezien de beoogde vermindering van de tractementen der schoolonderwijzers. Ik geloof dat dit een zeer wenschelijke zaak is, eens zaak die wij lang hebben trachten te bereiken. Indien het evenwel van den eenen kant wenschelijk is de tractementen te verhoogen, dan moet men toch van den anderen kant de klip vermijden van in dezen niet te ver te gaan, zoo als dikwerf het geval is. Wanneer men, de ondervinding leert het, een abus, dat gedurende geruimen tijd bestaat, wil herstellen, dan gaat men ligt aan een ander euvel mank en valt men in een tegenovergesteld bezwaar.

Volgens het tegenwoordig wets-ontwerp zullen de kosten van het onderwijs komen ten laste van de gemeenten. Ik geloof dat zulks een groot bezwaar voor de gemeentekas zal opleveren. Bij den noodzakelijken invloed, dien de gemeentewet tegenwoordig op de gemeentelijke financiële belangen uitoefent, geloof ik dat het van groot gewigt is om die gemeentekas niet noodeloos te bezwaren. Ik kan mij vereenigen met dat minimum van f 400, in het algemeen, behoudens de uitzonderingen, waarop bepaaldelijk het amendement, dat ik later de eer zal hebben voor te stellen op art. 67, betrekking heeft.

Ik geloof toch dat men den practischen toestand niet uit het oog moet verliezen. Er zijn een groot getal gemeenten in ons vaderland, waar de kerkelijke bedieningen, niet die van catechisiermeester, maar de bloot kerkelijke bedieningen van voorzanger, organist (in de gemeenten waar orgels zijn), klokkenluider, in den regel in een persoon vereenigd zijn.

Ik zeg in den regel in een persoon, om de eenvoudige reden dat het moeilijk anders kan plaats hebben. In de plattelandsgemeenten waar dit geschiedt, vindt men niemand, die voor de geringe bezoldiging, welke aan dien post verbonden is, die betrekking op zich wil nemen. Het is de nood die de deugd maakt. De schoolmeester wordt dus gewoonlijk met die betrekkingen belast.

Ik wensch nu door het amendement dit te bereiken, dat, wanneer zoodanige schoolmeester uit de kerkelijke fondsen een toe-lage geniet, voor hetgeen hij voor de kerk verrigt, die toe-lage voor een gedeelte, en wel voor de helft, kome in computatie van het minimum dat hem bij de wet wordt toegelegd. De vereeniging van die betrekkingen, voor zoo verre zij in geval van nood moet plaats vinden, heeft ook voor het belang van het onderwijs geen bezwaar, want zijne kerkelijke bediening neemt hij des Zondags waar, wanneer er natuurlijk geen school wordt gehouden.

Ik geloof dat tegen het doel van mijn amendement geene bedenking bestaan kan. In groote gemeenten zal toch in den regel het tractement het minimum overschrijden, en in kleine gemeenten is juist die toepassing noodzakelijk en wenschelijk, want in die gemeenten wordt de gemeentekas het meest gedrukt.

Het amendement van den heer van Heiden Reinstein wordt onderstund door de heeren: Mackay, Groen van Prinsterer, Elout van Soeterwoude, Nothemiüs, Hoekwater en van Reede van Oudshoorn, en komt mitsdien in beraadslaging.

De heer van der Veen: Ik wensch een enkel woord te zeggen over het amendement van den geachten afgevaardigde uit Noorbrabant, naast mij gezeten. Ik moet mij ten sterkste verzetten tegen dat amendement.

De ongunstige en onzekere toestand der onderwijzers op de openbare lagere scholen in 't algemeen, is te dikwerf in deze Kamer ter sprake gebracht om daarop terug te komen.

In het Voorloopig Verslag omtrent het wets-ontwerp op het lager onderwijs van 20 September 1854 (pag. 8) wordt dan ook verklaard dat die treurige staat van zaken eene afdoende voorziening eischt; mede uit overweging dat de onderwijzers op de openbare school voortaan met eene onbelemmerde mededinging van de onderwijzers der bijzondere scholen zullen te worstelen hebben.

Daar wordt verder gezegd:

» Over de vraag, van welken aard die voorziening wezen moest, heerschte verschil van gevoelen. Er waren verscheidene leden die aan alle openbare onderwijzers eene voldoende rijks-jaarwedde wilden hebben toegelegd. De meesten deinsden echter voor dit denkbeeld terug, en wilden in den regel den pligt tot verzekering van een behoorlijk inkomen aan den openbaren onderwijzer op de gemeente laten rusten. Maar ook indien dit gevoelen aangenomen wordt, moesten de gemeenten in dit opzigt niet naar eigene inzichten kunnen handelen; de ouders moesten gewaarborgd worden tegen de gevolgen van kirigheid en gemis aan belangstelling bij gemeenteraden. Daarom zou het vaststellen bij de wet van een minimum van vast inkomen voor de openbare onderwijzers, op welke wijze dan ook voor de verzekering of aanvulling van dit bedrag zorg gedragen wierd, in het oog der meerderheid het meest in aanmerking komen.»

De meeste leden der Kamer derhalve hebben de vaststelling van een minimum verlangd en dien ten gevolge is het in de wet gebracht.

Maar meer nog. Men was met het in een volgend ontwerp door de Regering voorgesteld minimum zelfs niet te vreden. In het Voorloopig Verslag omtrent het wets-ontwerp van 30 December 1855 lees ik op pag. 39:

» Wat de Regering over de lootsverbetering van vele onderwijzers zeide, die voortaan eene jaarwedde van niet meer dan f 300 met vrije woning zouden genieten, mogt waar zijn in bepaalde streken des lands, waar de levenswijze bijzonder goedkoop is, in andere, bijv. op het platte land van Zuidholland, was dit gezinszins toepasselijk. De gewone handwerksman kan daar te naanwermond met zijn gezin van f 6's weeks leven. De onderwijzer moest met dezen niet worden gelijk gesteld. Hij moest althans eenigermate naar evenredigheid van het gewigt zijner betrekking worden beloond en, zonder door al te knellende zorgen in de getrouwe vervulling zijner pligten te worden belemmerd, het dagelijksch brood kunnen eten. Te meer vond men van deze zijde bezwaar in het lage cijfer van minimum, omdat de gemeentebesturen alligt dat cijfer als een fixum zouden beschouwen. Gedeputeerde Staten konden wel het minimum verhoogen, maar men moest zorg dragen, dat de noodzakelijkheid hunner tuschenkomst zooveel mogelijk vermeden wierd. Botsing tusschen Gedeputeerde Staten en eenen gemeenteraad over het bedrag van de jaarwedde des onderwijzers moest voor dezen onaangename gevolgen na zich sleepen. Men zou hem in de gemeente met beide oogen aanzien, of hem althans niet die genegeheid toedragen, die hij in het belang zijner taak bezitten moet.»

Ten gevolge hiervan is dan ook het minimum gebracht op het cijfer in het tegenwoordig ontwerp voorgesteld.

De gunstige invloed op het lager openbaar onderwijs, die van eenen verbeterden toestand der onderwijzers het gevolg moet zijn, maar die door den geachten voorsteller van het amendement niet genoeg schijnt gewaardeerd te worden, is zeker niet een der geringste voordeelen van dit ontwerp, wet geworden, te verwachten.

Zouden we nu het goede dat verkregen is wederom lostaten; dat meer gunstige voortuizigt doen verdwijnen?

Dat zou op zijn minst zeer inoossequent zijn. Daartoe kan ik niet medewerken.

Ik wees er ook reeds op, even als de geachte voorsteller van het amendement, dat een minimum voor alle onderwijzers tot klagen aanleiding zou kunnen geven. Maar ik heb er tevens op gewezen dat men hiervoor niet te erg bevreesd behoefde te zijn omdat men van het verlicht oordeel der besturen van die meer aanzienlijke plaatsen, waarvoor het minimum te laag gesteld zou zijn, moet verwachten dat tot dit minimum niet zou worden afgedaald.

ZITTING VAN DEN DGEN JULIJ.

LXXXIV. Lager Onderwijs. (Beraadslaging over de artikelen.)

Dat er uit de regeling van het openbaar lager onderwijs als gemeentekazk zwarigheden zouden ontstaan, ik heb het voorzien, en ook daarom even als de geachte voorsteller van het amendement de aanneming van het beginsel van staatsonderwijs wenschelijk geacht. Maar nu dat beginsel is aangenomen, mogen de daaraan verbonden zwarigheden, die niet onoverkomelijk zijn, niet belletten om daar te stellen hetgeen tot goed openbaar lager onderwijs, dat de Grondwet vordert, onmisbaar is.

Ik zal stemmen tegen het amendement.

De heer Reinders: Een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter. Wij lezen in de Grondwet: « Er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoende openbaar lager onderwijs gegeven. »

Nu men ik, als dat onderwijs voldoende zal zijn, en beantwoorden aan het oogmerk, dat dan de Regering in de eerste plaats moet zorgen voor bekvame onderwijzers, en in de tweede plaats, dat het inkomen van de onderwijzers toereikend zij om daarvan burgerlijk te kunnen leven.

In het eerste wordt mijns inziens bij dit ontwerp behoorlijk voorzien, doch in het laatste maar gedeeltelijk. Volgens de laatste jaartreefde van f 400 en 200, voor hoofd- en hulponderwijzers welke geen andere inkomsten uit eigen middelen hebben, en volgens art. 23 van dit ontwerp geen bedrijf mogen uitoefenen om het inkomen te vermeerdereu, kan niet gezegd worden als voldoende om daarvan met vrouw en kinderen burgerlijk te kunnen leven.

Het bedrag der inkomsten, althans van den hulponderwijzer, is minder dan de daglooner op de meeste plaatsen in ons Rijk verdient; en dit, meenen velen, is voor den werkman te gering, om te kunnen voorzien in de eerste levensbehoefteu.

Nu wil ik op de Regering geen beschuldiging werpen, aangezien zij deze lage bezoldiging als minimum heeft voorgedragen, om, zoo mij toeschijnt, de onderwijzers te beveligen voor nog kariger belooning, wantoe wellicht uit verkeerde bezuiniging op de gemeente-nutigen, of wel uit te weinig belangstelling in het onderwijs of in het lot van den onderwijzerstand, kon besloten worden. Want zoo het minimum van het ontwerp als maximum van belooning kon beschouwd worden, dan zou de Regering in hare verplichting te kort komen, van namelijk te zorgen, dat overal voldoende openbaar lager onderwijs wordt gegeven, omdat het in den regel niet mogelijk zal wezen bekvame onderwijzers te bekomen, bij eene bezoldiging tot het minimum als in het ontwerp voorkomt; en waar de bekwaamheid van het personeel van onderwijzers veel te wenschen overlaet, zal het onderwijs nimmer goed kunnen zijn.

Ik moet den geachten voorsteller attent maken op art. 35 en 49 van het ontwerp. Het eerste artikel voorziet in het geval dat de gemeente onvermogen is, en het andere bepaalt, dat een hulponderwijzer aan het hoofd van eene kleine buurtschool kan geplaatst worden, waardoor het bezwaar van kleine en min goeode gemeenten wordt opgeheven.

Het zou te betreuren zijn, dat ten gevolge van enkele onvermogende gemeenten de hoogst nuttige en belangrijke onderwijzerstand over het geheele Rijk te karig zou moeten beloond worden.

Daar het amendement van ons geacht medelid, den heer Hengst, de strekking heeft om alle waorbergen tegen eene te karige belooning uit het wets-ontwerp te nemen, zou moet ik om de aangevoerde redenen mij tegen dat voorstel verklaren.

De heer van der Linden: Ik geloof dat er geen lid van de Vergadering is die niet zal instemmen, dat een hoofdonderwijzer voor het minst jaarlijks als belooning moet genieten f 400 en dat een hulponderwijzer met f 200 hoogst karig beloond is. Het bezwaar is dan ook niet geweten met het oog op hetgeen door de onderwijzers zal genoten worden, maar het ligt in den onderstelden toestand van de gemeentelijke finantien.

De vraag komt deels af te haken neder: of men met het oog op die gemeentelijke finantien moet opofferen het lot van de schoolmeesters, dan wel of men dat lot moet verzekeren tegenover of de overgrootte zuinigheid van gemeenteraden, of de bekrompenheid van de gemeentelijke kassen. En nu wil ik wel erkennen dat ik er aan heb acht om het onderwijzend personeel die bezoldiging te verzekeren, die in mijn oog nog slechts is een karig loon, en waaromtrent ik mij dus verheug heb dat het ten minste is geklommen in deze wet tot een bedrag van f 200.

Ik erken echter volkomen, Mijnheer de Voorzitter, dat het aan een anderen kant voor meer dan eene gemeente een werkelijk, een overgroot bezwaar zal kunnen zijn; vooral indien ik mij voorstel gemeenten, zoo als ik er u een als voorbeeld zal noemen. Namelijk eene plattelandsgemeente, die slechts weinig kleiner is dan de gewezen Haarlemmermeer en die eene bevolking telt van ongeveer 6000 zielen, welke op verschillende plekken op dat groote terrein bij elkander wonen; in die gemeente zijn elf scholen, en hare zes duizend inwoners behooen voor het grootste gedeelte tot

den arbeidenden stand. Met het oog op zoodanige of dergelijke gemeenten is het bezwaar inderdaad groot, want wanneer men bedenkt dat men, om bij het voorbeeld te blijven, in die gemeente zou moeten hebben elf scholen, elf met een hoofdonderwijzer die f 400 bezoldiging geniet, dan zouden die bezoldigingen alleen reeds klimmen tot een bedrag van f 4400, en dat is ondoenlijk, ondenkbaar. Wat zal dus het gevolg zijn? Dat, en dat gevolg is niet voordelig, men scholen zal afschaffen ten einde daardoor de kosten te verminderen; maar dan is het hoogst waarschijnlijk tevens dat alsoo een groot getal kinderen uit zoodanige gemeenten verstoken zal worden van de gelegenheid om onderwijs te bekomen, dewijl de kinderen uit die buurtschappen te ver van de scholen zullen verwijderd zijn om geregeld school te kunnen gaan.

Ik heb mij daarom verheugd dat in dit ontwerp een middel is aan de hand gegeven om eenigzins aan dat bezwaar te gemoet te komen, door de bevoegdheid te verleenen dat een onderwijzer met het tractement van hulponderwijzer aan het hoofd van zoodanige scholen als ik hier bedoel, kan geplaatst worden. Ik onderstel dat volgens deze wet, zoo als zij nu luidt, men in zulk eene gemeente zal kunnen stellen twee of drie hulonderwijzers, die vier hoofd geplaatst zullen worden hoofdonderwijzers met het tractement van f 400, terwijl de andere scholen zullen zijn de hulpscholen van die hoofdschool, en aan het hoofd van die hulpscholen, waan dan voorzeker geen getal van zeventig leerlingen zal gevonden worden, zullen worden geplaatst hulp-onderwijzers. Daardoor wordt het gevaar alreeds aanmerkelijk verligt.

Ik ben alsnog van oordeel, dat de bekostiging van het onderwijs moet komen ten laste van de gemeenten, ofschoon ik geen bezwaar heb dat het tevens als een rijksbelang, zoowel als een gemeentelijk belang werde behandeld. Tegen het opdragen aan de gemeenten van de verplichting om in die kosten te voorzien, bestaan mijns inziens echter niet die bezwaren, die ten oorzte van andere kosten, als voor verkiesingen voor de Rijks- of provinciale vertegenwoordiging, de kosten voor gewangenaas, voor militie en andere soortgelijke, niet zonder grond kunnen worden aangevoerd. Terwijl, naar het schijnt, niet kan worden geklaagd, dat die kosten ten laste der gemeenten komen, bestaat hier dat bezwaar zoover niet. Het onderwijs dat gegeven wordt aan de jeugd eener gemeente, is een gemeentelijk belang, en het is derhalve pligt der gemeenten om daarin ook te voorzien. Ik ben voor alsnog dan ook niet gekomen tot beslissing omtrent het denkbeeld, om u voor te stellen de helft der kosten voor het onderwijs te brengen ten laste van het rijk. Ik heb dat denkbeeld nog daarom niet ten uitvoer gelegd, omdat ik daarbij nog vrees van groote onbillijkheid te zullen begaan. Er zijn toch een aantal gemeenten in ons land, wier finantien zeer zeker toelaten dat zij ruim voorzien in de kosten van het lager onderwijs. Deze stad bijv., Rotterdam en andere dergelijke plaatsen moeten geenszins eene toelage uit 's Rijks kas erlangen om in de kosten van hun lager onderwijs te voorzien. In die plaatsen kunnen die kosten geen bezwaar opleveren; dit kan alleen het geval zijn voor die gemeenten, die of om hare groote uitgestrektheid meerdere scholen behoeven, of eene zeer geringe bevolking hebben, of door andere omstandigheden belemmerd zijn om haar noodig onderwijs te bekostigen.

Hieraan nu later komt nu reeds eenigzins ter hulp art. 35, bepalende dat, indien eene gemeente de kosten van het onderwijs niet kan dragen, het rijk van de provincie alsdan moet subsidiëren. Gaarne zou ik echter van den Minister van Binnenlandsche Zaken de verzekering ontvangen, dat dit artikel niet in een engen, maar inteedel in een zeer ruimen zin zal worden opgevat en daarvan op eene onbepaalde wijze gebruik zal worden gemaakt om de lasten te verminderen van zoodanige gemeenten, als waarop ik straks heb gewezen.

Wat het amendement betreft voorgesteld door den geachten afgewaardeerde uit Groningen (den heer Blaupot ten Cate), en daartoe strekkende, dat aan de schoolonderwijzers boven hunne vaste jaarwedge een zeker aandeel in de schoolgelden zal worden verzekerd, ik kan mij met het beginsel daarvan wel vereenigen. Nu de schoolplichtigheid bij deze wet niet is vastgesteld, geloof ik dat wij alles moeten doen wat strekken kan om het getal schoolgaande kinderen zoo veel mogelijk te vermeerdereu. Dat amendement luidt: « Boven de vaste jaarwedge wordt hem een veranderlijk inkomen uit de schoolgelden toegekend naar evenredigheid van het getal schoolgaande kinderen. » Om men dit nu vindt uit schoolgelden of uit andere fondsen is bij het bespreken dezer quaestie, naar mijn inzien volkomen onverschillig. De vraag is alleen of men niet, door den onderwijzer een veranderlijk inkomen toe te kennen, zal trachten zijn liver aan te prikkelen om toch te zorgen dat de meeste kinderen ter school zullen komen.

Maar ik wensch den geachten voorsteller in bedenking te geven, in plaats van de woorden: « boven de vaste jaarwedge, » te stellen: « in verband met de vaste jaarwedge. » Ik wet toch zijne bedoeling

aldus op, dat hij meent dat aan den schoolmeester een minimum van inkomsten worde verzekerd, en dat, wanneer het aantal schoolgaande kinderen niet zoo groot is, dat uit hetgeen zij betalen dat vaste minimum zou kunnen worden gevonden, alsdan de gemeentekas dit tot het minimum van f 400 aanvulle, en bij grooter getal boven die som stijge.

Wat betreft het amendement van den geachten spreker uit Drenthe, daarmede kan ik mij niet vereenigen. Wanneer men toelaat dat de schoolonderwijzer nog het eene of andere nevens dat ambt waarneemt, dan maakt men daardoor uit dat de waarbepaling van die andere betrekking geen nadeel zal toebrengen aan het onderwijs dat hij geeft. Immers dat zal moeten worden onderzocht, en niet hoeveel bij het nevenbaanje de gemeentekas zal profiteren. Wanneer nu die onderwijzer werk doet voor die andere betrekking, moet hij daarvoor zijn loon ten volle genieten, en dat loon, dat hij door andere werkzaamheden verdient, moet niet strekken tot betaling van de diensten die hij als onderwijzer presteert. Het amendement van den geachten spreker uit Drenthe moet mij derhalve voor een valschen grondslag te rusten, want ik mij er tegen moet verklaren.

De heer **ter Bruggen Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter, ik geloof dat de vraag die thans aan de orde is, de bezoldiging der onderwijzers, tot zeer langdurige discussies aanleiding kan geven. De vraag: wat is eene billijke genoegzame bezoldiging? is reeds verschillende malen in deze Kamer geopperd. Bij iedere Staatsbegroting komt de kwestie over het al dan niet genoegzame van de bezoldiging der ambtenaren ter sprake. Veel komt daarbij in aanmerking: de stand waarin men moet leven, de plaats waarin men verplicht is te wonen. Dit alles oefent invloed uit op de beantwoording dier vraag. Gaarne wil ik aannemen, dat dewijl, vooral voor de mindere ambtenaren, het leven in het zuidelijk gedeelte des Rijks goedkoper is, men daar met een minder inkomen in zijne behoeften kan voorzien dan in het meer noordelijk gedeelte. Wordt mij echter gevraagd of een minimum van f 400 voor een onderwijzer in het algemeen te hoog is, dan moet ik verklaren: neen. Ik oordeel dat een onderwijzer zoveel mogelijk zijn geheelen geest moet vervuld hebben met de taak die op hem rust, dat hij niet moet afgeld worden door drukkende zorgen of door de noodzakelijkheid om op andere wijzen in zijne dagelijksche behoeften te voorzien en daarom, hoewel ik bekennen moet dat er voor sommige gemeenten bezwaar zal verbonden zijn aan een minimum van f 400, kan ik niet medewerken om dat minimum lager te stellen.

Het amendement echter van den geachten spreker uit Groningen strekt om dit tractement, wat het minimum betreft, te verloozen, door boven dat minimum een betrakkelijk inkomen te voegen en ook daarmede kan ik mij voor alsook niet vereenigen. Ik geloof dat er plaatsen zijn, waar eene bezoldiging van f 400 eene ruime, goede bezoldiging is, in tegenstelling van de maatschappij, waarin de onderwijzer leeft, maar, gaaf men daarboven, dan wordt de verhouding verbroken. De vorige spreker heeft den geachten voorsteller gevraagd, of hij zijn amendement niet in zoverre zou kunnen wijzigen, om het veranderlijk inkomen in verband te brengen met het vaste inkomen. Zoo echter de laatste alinea van art. 19 gelezen werd: »voor een hoofdonderwijzer is het bedrag der jaarwedge, met inbegrip van het veranderlijk inkomen, ten minste f 400 en voor een hulponderwijzer ten minste f 200», dan zou, geloof ik, op deze wijze in dit bezwaar zijn voorzien, en zou men altoos niet alle inkomsten kunnen vaststellen een minimum van f 400.

Wat betreft het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant, daarmede kan ik mij in het minst niet vereenigen, omdat, gelijk ik gezegd heb, een minimum van f 400 niet te hoog is, en omdat ik gaarne bij de wet aan de onderwijzers eene zekerheid wil geven van ten minste f 400 inkomsten.

Wat het amendement van den geachten spreker uit Drenthe aangaat, behalve het bezwaar van den vorigen spreker, wil ik hem nog gevraagd hebben, of hij zijn amendement facultatief en niet zoo imperatief wil gesteld hebben als het hiet staat. Nu zegt het amendement: die voordelen zullen moeten in aanmerking komen; er kunnen gemeentebesturen wezen, die zich daarmede volstrekt niet vereenigen en deze zouden in hunne goede bedoelingen door dit amendement worden belet. Ik zal dus stemmen tegen het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant, tegen het amendement van den geachten spreker uit Groningen, als het niet gewijzigd wordt, en tegen het amendement van den geachten spreker uit Drenthe, vooral zoo als het hier ligt.

De heer **Sloet tot Oldhuis**: Mijnheer de Voorzitter, de lijst der sprekers, die ingeschreven zijn om over dit punt het woord te voeren en wier namen door u zijn voorgelezen, noopt mij dit punt zeer kort te bespreken. Is het eene algemeene waarheid, dat ieder arbeider zijn loon waard is, dan zal men hier geen afzondering willen maken ten aanzien van den onderwijzer, wiens

taak zoo schoon, zoo edel, maar te gelijk zoo zuur en zoo moeijelijk is. Het minimum, ons hier voorgesteld, is de bezoldiging van eene nachtwacht in de steden, welke nachtwacht voor zijn beroep geen andere opleiding noodig heeft. Hij kan zijne taak om den ratel te slaan in ééne nacht leeren, terwijl daarentegen de onderwijzer jaren lang zich moet inspannen en oefenen om eene acte van taalacht te verkrijgen. Zijne bezoldiging dient hem dan toch reeds enigermate daarvoor vergoeding te geven. De som van f 400 is in het algemeen slechts even toereikend om in de behoefte van den onderwijzer te voorzien wanneer hij vrijgezel is; maar die bezoldiging is onvoldoende wanneer hij met vrouw en kinderen is gezegend, en het zal vooreer niet in de bedoeling van den voorsteller van het amendement liggen, den regel der contrainte morale van Malthus aan den onderwijzer te willen opleggen.

Gij zult met mij moeten toestemmen, dat in de eerste plaats een onderwijzer, die invloed zal uitoefenen, een onafhankelijk man moet zijn en dat hij niet langer, zoo als thans in menige buurschap of gehucht het geval is, moet leven van de dagelijksche kleine offerte die de goedhartigheid der boeren hem brengt. Het wordt van den onderwijzer gevorderd, dat hij oordelijk gekleed ter schols gaat, want ten zijnen opzichte maakt dan toch het spreekwoord: de kleederen maken den man, eene kleine uitzondering. De onderwijzer behoort niet, zoo als thans geschiedt, met klompen in de school komen. Hij moet den naam van een arm man niet hebben, die met zeker medelijden door de inwoners van het gehucht wordt betracht.

Ik moet hier nog eene opmerking bijvoegen. Voortaan worden dezelfde bekwaaibeden vereischt van den onderwijzer in een gehucht of op een dorp of in de stad. Ik acht deze bepaling gelukkig en wijs, want juist daar, waar de beschaving geacht kan worden in het algemeen achterlijk te zijn, hecht men de meeste behoeften aan wel gevormde onderwijzers. Ik moet mij dus wel verklaren tegen het amendement van ons geacht medelid uit Boxmeer. Dit neemt niet weg dat ik al de bezwaren voor de gemeenten van dit artikel inziet. Ik ga verder. Ik moet plegtig verklaren, dat volgens mijne kennis onderscheidene gemeenten niet in staat zijn om deze som te betalen, in weerwil dat zij gezinsdien onder de behoeftige gemeenten kunnen gerangschikt worden. Ik zal daarom later de eer hebben een amendement voor te dragen, waaromtrent ik de Vergadering nu reeds de gelegenheid wensch te geven na te denken, namelijk om de helft van alle onkosten van het onderwijs te brengen ten laste van den Staat.

Ik kan mij ook niet vereenigen met het amendement van den geachten afgewaardigde uit Drenthe. Behalve de gronden door den geachten afgewaardigde uit Almelo (den heer van der Linden), daartegen aangevoerd, heb ik nog een ander bezwaar tegen dat amendement.

Het is een algemeen verschijnsel, dat velen, ook zij, die dikwijls lucratieve betrekkingen in den Staat bekleeden, nog wel gaarne een klein voordeel, een winstje uit eene bijbetrekking of de eene of andere commissie willen hebben. Zou het nu niet onedelmoedig zijn om, wanneer een onderwijzer, die van f 400 in een dorpje of kleine buurschap met een talrijk gezin leven moet, een buitenaankomst kunnen hebben en f 25 à f 30 in het jaar kan verdienen door één Zondags de kerklokk te trekken, dien onderwijzer dat kleine voordeel te misgunnen? Waarlijk, Mijne Heeren, wij behooven niet te vrezen, dat de onderwijzers zich aan den diens des levens al te zeer te goed zullen doen. En omdat ik die vrees niet koester, zal ik mij met het voorgestelde amendement niet kunnen vereenigen.

De heer van **Nispen van Sevenaer**: Ik ben opgestaan ter ondersteuning van het amendement door den geachten afgewaardigde uit Noordbrabant voorgesteld. Ik heb dat gedaan omdat, het zij met bescheidenheid gezegd, het denkbeeld, zoo als het in de wet uitgedrukt is, mij voorkomt een minder juist denkbeeld te zijn. In de wet staat, dat de jaarwedge van den hoofdonderwijzer ten minste voor het geheele Rijk f 400 is. Waaraan moet men denken bij het stellen van een minimum? Dat het zal geregeld worden naar gelang der plaatselijke omstandigheden, dat men niet een gelijk minimum zal stellen voor de streken waar het leven het duurst is en voor die waar het het goedkoopst is. Wij men een minimum stellen, dan moet men de provincien of gemeenten classificeren, naar gelang van het meer of minder goedkoopste leven. Kan men aannemen, dat in de duurste streken hetzelfde minimum als in de goedkoopste zal zijn? Zal het minimum voor Limburg, voor een groot gedeelte van Noordbrabant, Gelderland en Overijssel hetzelfde zijn als voor Noord- en Zuidholland? Dat zou eene dwaling zijn. Ik kan mij dus niet vereenigen met de bepaling, zoo als zij daar ligt. Ik moet er op aandringen, dat die bepaling niet in de wet blijve. Ik kan mij nog te minder vereenigen met de bepaling, zoo als zij daar ligt, omdat zij geen wezenlijk

minimum daarstelt voor sommige gedeelten van het Rijk, en het bedrag daar aanmerkelijk minder konde worden gesteld.

Hoe groot de bezwaren zijn die uit deze wet vóór alle gemeenten zullen voortvloeien, zal men ondervinden wanneer men tot de uitvoering overgaat. Ik ken eene gemeente waar zes scholen zullen moeten zijn. Zij behoort tot een district waar ik vroeger eene betrekking had en dat ik dus goed ken. Ik weet ook hoe groot daar de hoofdelijke omslag was. Nu sprak ik voor ruim 14 dagen den burgemeester der gemeente, die eerst onlangs die betrekking aanvaard heeft, en hij was het mij eens dat hetgeen vroeger geheven werd niet voldoende zou zijn om nu het onderwijs te bestrijden. In dien geest heb ik ook door een lid van Gedeputeerde Staten over andere gemeenten hooren spreken.

Ik geloof dus dat hier een onjuist denkbeeld op den voorgrond staat, en dat daarbij zonder noodzakelijkheid tot bezwaar voor vele gemeenten zal leiden. Daarom heb ik door mijn opstaan het amendement ondersteund, en daarom heb ik nu de vrijheid genomen een enkel woord ter verdediging daarvan in het midden te brengen.

De heer **Zylker**: Tot aanbeveling van het amendement van den geachten afgevaardigde uit Groningen, heb ik gemeend een enkel woord te moeten zeggen.

Ik hecht zeer aan het denkbeeld in het Voorloopig Verslag uitgedrukt, » om den hoofdonderwijzer boven de vaste jaarwedge een veranderlijk inkomen uit de schoolgelden toe te kennen, waarin hij een prikkel zal vinden om zijn onderwijs zoo voortreffelijk te doen zijn als hij vernag. In verre de meeste gemeenten zijn op dit oogenblik de inkomsten der onderwijzers in meerdere of mindere mate afhankelijk van den bloei hunner school. Voor de bijzondere onderwijzers is dit bijna zonder uitzondering het geval en zal het na de invoering der wet zoo blijven.

De Regering ooschoon het nut hiervan geenszins betwistende, meent echter in hare Memorie van Beantwoording dat eene regeling van dit onderwerp door de wet gewigtige bezwaren zou ontmoeten en acht het verkieslijk dit aan de gemeentebesturen over te laten.

De gehele regeling, tot in bijzonderheden van dit onderwerp, bij de wet, zou voorzeker gewigtige bezwaren ontmoeten; maar daar staat ook toch tegenover een ander niet minder gewigtig of overwegend bezwaar voor een aantal schoolonderwijzers, indien dit onderwerp ongeregeld blijft en er bij de wet ten minste niet eenige andere algemeene maatstaf dan alleen het vast minimum wordt voorgeschreven.

Op vele plaatsen trekken de schoolonderwijzers bijna geheel of ten minste voor verre het grootste gedeelte hunne inkomsten uit de schoolgelden, waarvan sommigen tot een aanzienlijk hooger bedrag, dan het minimum voor de in deze wet vastgestelde jaarwedge.

Na staat het te vrezen dat eene der overgangsbepalingen van in art. 67 niet overal zal beletten dat deze in sommige van die gemeenten zouden kunnen worden benadeeld en in hunne eenmaal verkregene rechten gekrenkt, indien de wet niet voorschrijft dat den hoofdonderwijzer boven de vaste jaarwedge wordt toegekend; of mogt dit voor het oogenblik ook nog al kunnen worden gekrenkt, bij eene eerstvolgende vacature van zoodanige betere standplaatsen zal dit, tot nadeel van het onderwijs, toch veral wel te vrezen staan en althans niet gemakkelijk te beletten zijn.

Bovendien laat het amendement de meer bijzondere regeling van dit veranderlijk inkomen ook toech aan de gemeentebesturen, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, over, en schrijft alleen voor dat den onderwijzers een veranderlijk inkomen naar evenredigheid van het getal der schoolgaande kinderen zal worden toegekend; zoodat die besturen genozzame vrijheid overhouden om de regeling volgens de verschillende omstandigheden en behoeften, ieder voor hunne gemeente, te doen plaatsen vinden.

Zulk een voorschrijft in de wet schijnt mij voor de gemeentebesturen niet alleen geen bezwaar; maar intogendeel voor sommige bevolkte gemeenten, waar de genoten wordende schoolgelden wel eens twee-, drie- of meermaal het minimum te boven gaan, en waarvoor in plaats, zoo men niet onregtvaardig wil zijn en ook volgens het voorschrijft van deze wet, toch eene zoo veel hogere jaarwedge dient te worden vastgesteld, zoo schijnt dit zijl-intogendeel voor zoodanige gemeentebesturen, dat het vele bezwaren, die noodwendig tegen die hogere jaarwedden zullen oprijzen, uit den weg zal kunnen ruimen; dat het voor deze de regeling en het vinden der kosten voor het onderwijs, die door deze wet in vele gemeenten buitendien voorzeker aanzienlijk zullen vermeerderen, gemakkelijker maakt en daarom dus in zoodanige gemeenten niet anders dan welkom zijn zal.

Er zijn zijns amten of betrekkingen over 't algemeen zoo karig bezoldigd als die van den onderwijzer in onze lagere school,

van wien anders nog al iets wordt gevergd en waarvan in 't vervolg, ten gevolge van deze wet, zoo aan kennis, als moeite en zelfopoffering, wel niet minder zal worden gevergd.

En toch genieten de commissen van den laagsten rang, wier tractement onlangs nog met zestig gulden is verhoogd, meerdere bezoldiging dan een aantal uitstekend voor hun vak gevormde en verdienstelijke schoolonderwijzers in ons land; hetgeen voorzeker den bloei van ons lager schoolwezen niet bevordert.

Ook deze wet brengt daarin nog niet zoo veel verbetering als mij in het belang van een goed schoolonderwijs wenschelijk schijnt. Evenwel bestaan er gelukkig ook toeh nog een aantal gemeenten waar dit eene gunstige uitzondering maakt en de onderwijzer een inkomen geniet, meer geëvenredigd aan het gewigt zijner betrekking en om hiervan fatsoenlijk te kunnen leven; welk inkomen echter, als reeds is gesezd, voor een deel dikwerf voornamelijk uit de schoolgelden voortspuit.

Nu geloof ik dat het behoud van zoodanige ruimer bezoldigde standplaatsen evenzeer van weldadigen invloed zal zijn op het onderwijs, als de concurrentie, welke het noodwendig gevolg is eener regeling der bezoldiging naar evenredigheid van het aantal schoolgaande kinderen.

Het uitzigt op promotie en het vasthouden aan de hoop van nog eenmaal tot zulk eene ruimer bezoldigde standplaats te kunnen komen, moet noodwendig almede voor velen » een heilzamen prikkel verstrekken om hun onderwijs zoo voortreffelijk mogelijk te doen zijn » en tot verdere oefening en ontwikkeling in datgene wat er al voor den practischen schoolonderwijzer wordt vereischt.

Indien nu echter de onderwijzers aldaar ten gevolge dezer wet mogten worden benadeeld en hunne inkomsten benoedigd dan schijnt mij dit niet anders dan nadeelig op het lager schoolwezen terug te kunnen werken.

Ter voorkoming van zoodanige nadelen geloof ik dat het amendement ten minste eenigen waarborg bevat, of het althans den gemeentebesturen gemakkelijker maakt om het inkomen van den onderwijzer te regelen meer overeenkomstig met hetgeen bestaat en waarop toch mag geacht worden dat de onderwijzer — dat ook de zaak van het onderwijs zelf, omdat dit reeds lang aldus heeft bestaan — billijke aanspraak, waarop hij recht heeft verkregen.

De heer van **Hoëvell**: Mijnheer de Voorzitter, ick geloof, dat wij de behandeling van het onderwerp, dat ons thans bezig houdt, de juiste beantwoording namelijk der vraag, hoe groot de bezoldiging van een onderwijzer behoort te zijn, niet moeten verwarren met de moeilijke kwestie der kosten van het onderwijs. Ik geloof, dat wij deze laatste hoogst ernstige en ingewikkelde vraag, hoe de kosten van het onderwijs zullen gevonden worden, moeten behandelen ter plaatse waar zij behoort, namelijk in § 3. Want indien wij dat niet doen, indien wij ons door die moeilijkheid nu laten beheerschen, dan kunnen wij onmogelijk een onbevange antwoord geven op de vraag: hoeveel is het minimum van het tractement dat een onderwijzer behoort te hebben?

Na komt het mij voor, dat, als men onbevange de vraag beantwoordt, hoe hoog de bezoldiging van een onderwijzer behoort te zijn, wij dan tot dit resultaat moeten komen: er is geen localiteit in ons land, waar het leven zoo goedkoop is, of een onderwijzer heeft daar ten minste f 400 noodig om onbezorgd te kunnen leven.

De geachte spreker uit Nijmegen (de heer van Nispen van Sevenaar) heeft gesezd: » gij moet niet één minimum stellen, maar voor verschillende streken van het land verschillende, omdat het bijv. in het zuiden goedkoop is dan in dat gedeelte waar wij ons nu bevinden. » Mijnheer de Voorzitter, ick geloof dat dit een verkeerde maatstaf zou zijn. Waarom neem ik een minimum? Omdat ik mij het *gheele land* voorstel, en omdat ik nu juist die plaatsen neem, waar men het goedkoopste kan leven. Daar heeft de onderwijzer althans noodig f 400. Nu kan men over dit laatste verschillen. Men kan zeggen: nee, wanneer ik op die goedkoopste plaatsen het ook vastig, dan kan hij met minder volstaan. Voor hen, die van deze meening zijn is er gelegenheid, om dit aan te toonen en een amendement voor te stellen tot vermindering van het cijfer. Maar verschillende minima aan te nemen, zou, dunkt mij, in strijd zijn met het begrip zelf, dat het woord *minimum* uitdrukt.

Wat mij betreft, het komt mij voor, dat f 400 niet te veel is. Wanneer men nagaat hoedanig de bezoldiging van den onderwijzer invloed heeft op het onderwijs zelf, dan is het eene hoogst gewigtige zaak die wij thans regelen. Vijftig en meer jaren geleden was de toestand van het onderwijs hier te lande zeer beklagenswaardig, en dat was voor een groot deel toe te schrijven aan de maatschappelijke en geldelijke positie van den onderwijzer. Kan hij zich niet geheel met hart en ziel, zonder door drukkende zorgen belemmerd te worden, aan zijnen edelen maar moeilijken werkring wijden, dan werkt dit ten nadeele van de jeugd, aan zijne leiding

LXXXIV. *Lager Onderwijs.* (Beraadslaging over de artikelen.)

toevertrouwd. Daarom is het van het uiterste gewigt voor het onderwijs, dat men aan den onderwijzer eene onafhankelijke betrekking verzeke — eene betrekking, waarin hij althans op een nederig voor bezorgd kan leven.

Mijnheer de Voorzitter, ik erken de groote geldelijke bezwaren, die uit eene verbetering van den toestand van het onderwijs voor vele gemeenten voortvloeijen, en men zal mij bereid vinden, om ernstige pogingen aan te wenden, ten einde daarin te genoot te komen; maar die moeilijkheden wil ik behandelen bij den volgende titel van de wet, bij § 3. Bij die gelegenheid zal ik de ernstige bezwaren voor de gemeente-financtien, die bij mij bestaan en waarop mijn geachte mede-afgevaardigde uit Almelo reeds heeft gewezen, uiteen zetten. Dan hoop ik, dat er gelegenheid zal zijn, om bij voorbeeld art. 35 en 49 zoodanig in te rigten, dat ze krachtige waarborgen worden voor 't verlenen van hulpaan zulke gemeenten, die door bijzondere omstandigheden, onmogelijk in de kosten van het onderwijs kunnen voorzien, gelijk er in Overijssel en vooral in Twente zeer vele gevonden worden. Maar op dit oogenblik beantwoorden wij alléén de vraag: hoe groot behoort het minimum van het tractement eens onderwijzers te zijn?

Ik kom tot het amendement van den spreker uit Groningen (den heer Blaupot ten Cate). Met het stelsel, door hem ontwikkeld, ben ik het eens, maar ik moet, behalve het bezwaar, door mijne mede-afgevaardigde uit Almelo (den heer van der Linden) reeds herinnerd, hem nog eene vraag doen. Vooral na de wijziging die hij in zijn amendement heeft gebragt. Thans luidt het althans: „Boven de vaste jaarwedde wordt hem een verandering inkomten toekend naar evenredigheid van het getal der schoolgaande kinderen.“ Betekent het, dat, bijv. op eene armen-school, eene school waar geen of zeer weinige schoolgelden door de ouders worden betaald, de vaste jaarwedde van den onderwijzer voor een kind of voor kinderen, waarvan de ouders *geene schoolgelden betalen*, ook naar evenredigheid verhoogd wordt? Ja, dan wordt het eene zeer moeilijke vraag, want dan zal de Staat niet alleen gelegenheid geven, om kostelooze onderwijs te ontvangen, maar dan zal er bovendien eene premie gegeven worden aan den onderwijzer, voor zulk een kind. Is dit de bedoeling van den geachten voorsteller? Is dit de reden waarom hij de woorden: *uit de schoolgelden weggelaten heeft*? Ik voor mij, Mijnheer de Voorzitter, moet tot nu toe die vregting betreuen. Ik geloof dat het beter zal zijn om het eerste stelsel te behouden en voor die kinderen, die schoolgelden betalen, aan den onderwijzer eene vermeerdering van zijne jaarwedde te geven. Ik hoop dat de geachte spreker de bezwaren die gerozen zijn, zal kunnen oplossen, omdat ik voor zijn stelsel zeer gesteld ben en gaarne in de gelegenheid wenschte gesteld te worden, om voor zijn amendement te stemmen.

De heer **Meussen**: Mijnheer de Voorzitter, ik wensch slechts een enkel woord te zeggen over het amendement, voorgesteld door het lid uit Drenthe (de heer van Helden Reinestien). Hij wil dat de helft van het inkomen dat een onderwijzer geniet wegens de ambten en bedieningen, die hij met goedkeuring van Gedeputeerde Staten zal waarnemen, op zijn inkomen als schoolmeester zal worden gekort. Maar welke bedieningen worden bedoeld? De spreker zou kunnen zeggen, allen zonder onderscheid. Maar ik heb zoo even het Voorloopig Verslag § 3 op het vroeger art. 18 ingezien en daaruit is mij gebleken dat hier bijzonder bedoeld wordt de betrekking van koster, voorzanger en organist.

De Regering heeft zich bij de Memorie van Toelichting — en ik juich dat ten hoogste toe — met kracht verzet tegen de meening van het geachte lid uit Drenthe; zij kan niet toegeven dat bij gelijktijdig bekleeden van de betrekking van koster bij voorbeeld en van schoolmeester, het inkomen als zoodanig in rekening zou worden gebragt met de bepaling der jaarwedde uit de gemeentekas. Ik moet aan de Vergadering doen opmerken, dat de verplichte vereeniging van het kosters- en het schoolmeestersambt veel moeilijkheden in dit fand heeft opgeleverd en dat met regt daarvoor is geklaagd. Ik zie uit het Voorloopig Verslag, dat reeds de Staatscommissie in 1840 met kracht er tegen is opgekomen dat die verplichte vereeniging nog bleef bestaan. Men heeft in de afdeelingen erkend, dat er moest worden gestreefd naar volkomen afzondering van die twee betrekkingen, en nu moet ik zeggen, dat hoewel het amendement van het geachte lid uit Drenthe zeer onschuldig voorkomt, zijn voorstel er toch toe zal leiden dat die vereeniging veelvuldig zal plaats hebben. En nu moet ik bovendien openhartig zeggen, dat ik niet gaarne zou zien, dat, wegens dergelijke kerkelijke drijfveren, aan dezen of genen de voorkeur zou worden gegeven bij het benoemen tot schoolmeester, vooral niet omdat, gelijk ik meermalen reeds heb erkend, bij mij groote beduchtheid bestaat voor de onpartijdige uitvoering van deze wet. Ik moet zeggen dat de onpartijdige toepassing van de tweede zinsneede van art. 22, naar mij voorkomt, groot gevaar zou loopen,

indien veelvuldig het schoolmeestersambt bekleed werd door voorzangers, kosters en organisten.

De heer **Dommer** van **Poldersveldt**: Ik wensch een enkel woord in het midden te brengen en te verklaren dat ik mij hoofdzakelijk vereenig met hetgeen door mijn medeafgevaardigde uit het district is gezegd. Ik heb hier op het oog twee punten. Het eerste betreft het amendement van den afgevaardigde uit Groningen, dat het tractement der onderwijzers voor een gedeelte zal worden berekend naar gelang van de schoolgaande kinderen. Reeds in de afdeeling heb ik verklaard een voorstander van dat denkbeeld te zijn, en dat is gegrond op mijne ondervinding. Deze heeft mij geleerd, dat het niet onverschillig is, noch kan zijn, of aan den onderwijzer worde toegekend een vast tractement, dan wel of hij, naar gelang van de schoolgaande kinderen, een deel variabel tractement zal erlangen. De aanleiding tot dat verschil in werking is zoo natuurlijk dat het mij verwonderd heeft, dat men er niet van stonde af aan aan dacht. Wat zal toch het geval zijn? Voor een onderwijzer die een vast tractement heeft is het bijna in zijn belang dat hem niet veel kinderen toevertrouwd worden; de bijzondere school voorziet toch ook in het onderwijs en de zaak loopt toch; er zijn soms andere meer aangename middelen om zich ook met vrucht bezig te houden. Men is bovendien al ligt geneigd om niet te hard te arbeiden. Eene aanwakking, zoo als de geachte voorsteller die wenscht te geven, kan werkelijk veel nut doen. Maar, Mijnheer Heeren, ik heb toch bezwaar tegen de wijze waarop de geachte voorsteller van het amendement dat wil geregeld zien. Hij stelt als minimum van tractement eene som van f 400 en zegt dat dan *daarboven* eene variabele beoelooing zal worden vastgesteld. Mijnheer Heeren, ik heb reeds bezwaar tegen een minimum van f 400; ik zal uit de practijk een voorbeeld aanhalen tot staving van het gegronde van mijne bedenking.

Mijne gemeente is zamengesteld uit vijf afzonderlijke kerkdorpen met te zamen nagenoeg 2500 inwoners. Er zijn vier scholen die bestaan in het belang van de op eene groote oppervlakte verspreid wonende bevolking. Maar wanneer nu de bepaling der wet in mijne gemeente in toepassing komt, dan zal ik krijgen vier hoofd-onderwijzers met een minimum van f 400, behalve de kosten, die verder op het onderwijs vallen. Moet niet die omstandigheid, moet niet die groote opvoering het gevolg hebben dat de raad eene of twee scholen doe vervallen? En zoude dit in het belang van het onderwijs zijn? Ik geloof het niet en dat moet toch noodwendig het einde zijn, want breng ik dit cijfer voor het schoolwezen in verband met het geleel budget der gemeente, dan is alle verhouding verbroken. Men verliest alle verband en er moet toch verband zijn. Ik heb wel hooren zeggen door den afgevaardigde uit Almelo: naar het geld moeten wij niet vragen, het geld moet er zijn, de onderwijzers moeten goed bezoldigd worden. Ik geef hem ten volle toe het laatste gedeelte zijner stelling, dat de onderwijzers beter bezoldigd moeten worden. Tusschen hoogere tractementen en een minimum van f 400, behalve nog het gevolg van het amendement des sprekers uit Groningen, ligt nog een goede middelweg. Ik heb echter een ander en sterker bezwaar tegen de redenering van den spreker uit Almelo. Men moet niet vragen van waar het geld zal komen, zeide hij, des noodig zal, hetzij de provincie hetzij de Staat, hetzij deze beide te zamen, de kosten betalen. Maar dit juist wil ik niet. De kosten van het onderwijs moeten in den regel gedragen worden of door de gemeenten of door het Rijk, maar hier krijgen wij eene tweedelige werking, die altijd moeilijkheid in de toepassing zal baren, want, hoe omkleed met waarborgen ook, hoe ook afhankelijk gesteld van de goedkeuring van Gedeputeerde Staten en eene nader sanctie, in de practijk zullen wij zien, dat men niet altijd regtvaardig zal kunnen wezen, dat er gemeenten zullen zijn, welke als behoeftig geubsidieerd worden, terwijl andere niet worden geubsidieerd, ofschoon zij het evenzeer of nog meer noodig hebben, want hij die het beste weet te klagen wordt veelal het eerste geholpen. Maar bovendien (ik zie hier weder op het platteland) vele van die gemeenten zijn niet altijd in denzelfden toestand, hun finantiezen wordt soms afhankelijk van de komst of het vertrek van meer goeode ingezetenen. Dat er bij uitzondering provinciale of rijks-subsidien worden verleend, keur ik goed uitzonderingen, het spreekt van zelf, zullen er moeten zijn; maar om *als regel te stellen* dat er subsidie wordt verleend, zoo als de geachte spreker uit Almelo wil, dit keur ik zeer af.

Ten slotte nog een enkel woord. Ik ben een groot voorstander van bijzonder onderwijs; ik heb dit bij menige gelegenheid gezegd en doen gevoelen; maar ik ben ook een voorstander van goed onderwijs. Daarom wil ik dat het onderwijs behoort te worden gegeven. Nooit ben ik tegen concurrentie tusschen Gouvernements- en bijzonder onderwijs geweest; integendeel, ik geloof, dat beide, deugdelijk ingerigt, goede vruchten kunnen opleveren. Dat dus de rijks-onderwijzers beter bezoldigd worden, daar heb ik niets te geen; maar het voorstel der wet gaat mij te ver en het amende-

ZITTING VAN DEN GOEN JULIJ.

LXXXIV. *Lager Onderwijs.* (Beraadslaging over de artikelen.)

ment van den afgevaardigde uit Groningen gaat nog verder. Het doet mij leed dat men het denkbeeld van classificatie verlaten heeft, want zulks zonde aan de bestaande bezwaren te gemoet komen. Wanneer ik toch voor mijn gemeente *deus* hoofdschool moet hebben, waar kinderen uit *tuze* kerkdorpen schoolgaan, en het hoogste tractement daarvoor wordt uitgetrokken, terwijl op de andere scholen onderwijzers van lagere rang werden geplaatst, dan was alles goed geregeld in het belang der gemeente en vooral ook in het belang van de ingezetenen. En wat in mijn gemeente, hier als voorbeeld gesteld, waar is, doet zich voor op vele plaatsen in ons Vaderland.

Ik herhaal, het doet mij leed dat de voorsteller van de wijziging niet heeft kunnen goedvinden zijn amendement eenigzins anders voor te stellen en dit te brengen tot een lager minimum, en dan in dat minimum te begrijpen een variabel gedeelte, of een derde bij voorbeeld.

Thans moet ik mij verklaren tegen het amendement, maar ook tegen het artikel zoo als het in de wet wordt voorgedragen.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de beraadslaging voortgezet over het wets-ontwerp op het *Lager Onderwijs*, en wel over art. 19.

De heer van Rappard, *Minister van Binnenlandsche Zaken* en *Mijnheer de Voorzitter*. Na de onderscheidene redevoeringen welke over de voorgestelde amendementen zijn uitgesproken, meen ik mij te kunnen bepalen tot eenige korte opmerkingen.

Ik zal in de eerste plaats spreken over het amendement, voorgesteld door den heer Hengst, om alinea 7 van art. 19 weg te laten. Ik moet bekennen, dat ik het in zooverre als een voorrecht heb beschouwd tot het voordragen van deze wet te kunnen medewerken, als mij daardoor de gelegenheid is aangehouden om het lot der onderwijzers te helpen verbeteren. Ik geloof dat dit eene wezenlijke weldaad is niet alleen voor die achtenswaardige klasse zelve, maar daarmede tevens eene weldaad voor het onderwijs, wanneer wij aan die mannen een minder bekrompen, een meer onbezorgd lot verschaffen, dan hun in het algemeen tot dusverre ten deel viel. En ik behoeft slechts te wijzen op de Voorloopige Verslagen van deze Kamer over de vroegere wets-ontwerpen, om te herinneren hoe ook het denkbeeld van de verbetering van het lot der onderwijzers den meesten bijval bij deze Kamer heeft gevonden.

Ik geloof, *Mijnheer de Voorzitter*, dat het amendement door den spreker uit Noordbrabant voorgedragen, den bodem zou inslaan aan al die verwachtingen; wanneer de laatste alinea van art. 19 wordt weggelaten dan zal de bepaling van de jaarwedge en van de toelagen worden overgelaten aan den gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten; nu vraag ik evenwel hoe het zal zijn, indien de gemeenteraad eene jaarwedge voor de onderwijzers bepaalt, welke Gedeputeerde Staten vermoenen niet te kunnen goedkeuren? Zij kunnen toch hunne goedkeuring weigeren, maar zij zijn niet bevoegd om die jaarwedge te verhoogen; het gevolg daarvan zal dus wezen, dat de betrokken onderwijzer zal zijn verstoken van eene jaarwedge, dat het onderwijs in dergelijke gemeenten dus geheel en al zal stilstaan en achteruitgaan. Ik zou dus denken dat in elk geval op eene andere wijze zou moeten voorzien worden in de bepaling van het tractement, indien de laatste alinea van art. 19, volgens het voorstel van den heer Hengst, werd weggelaten. Ik ontken gezinsz, *Mijnheer de Voorzitter*, de onderscheidene bezwaren, welke aan het voorschrijf van deze alinea verbonden zijn; die bezwaren zijn groot en het is zeker het gemakkelijkste aan al die bezwaren een einde te maken door deze alinea te schrappen uit de wet, maar dat is niet het middel om de bezwaren, die zich dan van eene andere zijde zouden openen, op te lossen. Ik geloof dus dat het noodig is de alinea te behouden en ik meen dat er tegenover het bezwaar dat in deze bepaling ligt, minderen overstaan; die middelen worden, meen ik, gevonden in de bepaling van art. 35 en in die van art. 49. De bepaling van art. 35 zal daartoe, waar de gemeenten volstrekt hulpbehoevend zijn, den uitweg openen om daarin op gepaste wijze te voorzien. Ik twijfel niet of (wat de spreker uit Almelo heeft verlangd) de Regering zal te zijner tijd geneigd bevonden worden om daar, waar wezenlijke behoefte bestaat, dat art. 35 met ruime hand toe te passen, evenwel altijd in het oog houdende de belangen der provincie, welke daarbij tevens in ruime mate zijn betrokken; terwijl art. 49, hoewel ik zou wenschen dat hetgeen daarin voorkomt als uitzondering zou kunnen blijven beschouwd, echter altijd, als het noodig, de gelegenheid zal opleveren om in die kerk-dorpen, waar het bezwaar zou inhebben een *hoofdunderwijzer* te onderhouden, door middel van *hulponderwijzers* in het onderwijs te voorzien.

Ik vermeen dus dat de Regering moet blijven insteren op het behoud der bepaling van alinea 7 van art. 19. Ik kan mij niet vereenigen met het denkbeeld van den geachten spreker uit Nijmegen, dat men zoude moeten maken eene classificatie van het minimum. Ik kan mij dergelijke classificatie niet voorstellen, zonder het minimum zelf geheel en al te vernietigen; een minimum met andere minima ter zijde zou niet kunnen bestaan; het minimum van het artikel is vastgesteld met het oog op het geheele land, gelijk de geachte spreker uit Almelo heeft doen opmerken, om voor te komen dat het lot der onderwijzers niet daal beneden dat peil; hetgeen mischien zou te voegen zijn, dat hun van den kant van sommige gemeentebesturen zou worden berokkend, indien de wet niet in de vaststelling van het minimum der jaarwedge voorzag.

Bijkans overal elders in het beschaafde Europa heeft de wet een minimum van tractement voor de onderwijzers vastgesteld; zullen wij dan nu daarin terug blijven, nu wij het lot der onderwijzers mischien voor geruime tijd zullen vaststellen en het ons allen eene aangename taak is, het lot van dien verdienstelijken stand te kunnen verbeteren, en daardoor tevens te kunnen medewerken tot verbetering van het onderwijs, die rijke bron van volksbeschaving en vooropzigt?

Het doet mij leed mij ook niet te kunnen vereenigen met het amendement voorgesteld op art. 19 door den geachten afgevaardigde uit Drenthe. De bezwaren, die tegen dat amendement bestaan, zijn reeds in den loop der discussie te duidelijk aangewezen, dan dat ik daarop nog verder zou behoeven aan te dringen. Ik geloof ook dat de tractementen of belooningen, voor andere ambten en bedieningen aan den onderwijzer toegelegd, niet kunnen worden in computatie gebracht bij de bepaling van het tractement als onderwijzer. Kunnen zij andere ambten bekleeden naast dat van onderwijzer; wordt aan het onderwijs daardoor geene schade toegebracht, dan hebben zij, het is reeds opgemerkt, aanspraak op de volle beloning. Maar de belooningen, die zij voor die ambten en bedieningen genieten, moeten geheel afgescheiden beschouwd worden van de belooningen voor het onderwijs. Ik stem het tevens toe aan den spreker uit Breda dat eene dergelijke bepaling zou kunnen medewerken om een toestand te bevestigen, dien men over het algemeen niet wenschelijk acht. Ook uit dat oogpunt geloof ik niet dat het goed zou zijn deze bepaling in de wet op te nemen.

Meer bijval heeft bij de Kamer ondervonden het amendement, voorgesteld door den spreker uit Groningen (den heer Blaupot ten Cate) om namelijk bij art. 19 in te lusschen, dat boven de vaste jaarwedge aan den onderwijzer een veranderlijk inkomen zal worden toegekend naar evenredigheid van het getal der schoolgaande kinderen.

Er bestaat over het geheel tusschen dien afgevaardigde en de Regering weinig verschil meer ten aanzien van het nut van den maatregel. De Regering wil die vraag ter zijde laten; het is een onderwerp, waarover verschillend kan worden gedacht. Men kan aannemen, en ik wil wel gelooven dat dit bij sommige onderwijzers het geval is, dat het genot van een veranderlijk inkomen een prikkel kan opleveren om zich met meer vlijt aan het beroep te wijden. Van den anderen kant kan men zich ook mannen voorstellen, die het veel aangamer zullen vinden en meer ijver aan den dag zullen leggen, wanneer zij een vast inkomen hebben en niet meer zijn blootgesteld aan die zorgen, die toch altijd overblijven, wanneer het inkomen aan eenige verandering onderhevig is.

Zoals ik zeide er kan daarover verschillend worden geoordeeld. Ik wil nu ook niet gewagen van de moeilijkheden van uitvoering. Er zijn aan het stelstel van veranderlijk inkomen moeilijkheden verbonden; ik neem slechts de controle van het getal van de schoolgaande kinderen. Wie zal die controle bewerkstelligen? Het is de onderwijzer zelf. Zou het nu onmogelijk wezen, dat dergelijke verhoogen somwijlen in verzoeking zou kunnen brengen om het getal schoolgaande kinderen grooter op te geven dan het werkelijk was? Maar ik wil ook dit daarlaten en aannemen dat die moeilijkheden overwonnen kunnen worden. Doch dan blijft mij over op te merken, dat het stelstel ook thans kan worden toegepast. De gemeentebesturen, hun voordeel vindende in de toepassing van het stelstel om een veranderlijk inkomen te geven, boren of in verband met de vaste jaarwedge, zullen in de gelegenheid zijn daaraan gevolg te geven. De wet snijdt hun de gelegenheid daartoe niet af. Het eene verschil tusschen den voorsteller en de Regering is dus, dat de Regering niet, zoo als die spreker wenscht, het stelstel van veranderlijk inkomen imperatief in de wet wil voorschrijven; maar het overlaat aan de gemeentebesturen, om er al of niet gebruik van te maken.

Ik meen hierbij nog te mogen doen opmerken, dat de bepaling van een veranderlijk inkomen boven of in verband met de vaste jaarwedge, ook ligt aanleiding zal kunnen geven om het minimum dat men den onderwijzer thans toedenkt, als een fixum te beschouwen; om dat niet te verhoogen en het lot van den onderwijzer grooten-

deels afhankelijk te stellen van het veranderlijk inkomen, dat hem volgens den wensch van dien spreker zou worden toegelegd.

Om deze redenen meent de Begering te moeten blijven volhouden bij de bepalingen, die thans aan uwe overweging zijn voorgelegd.

De heer **Blaupot ten Cate**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb straks bij de toelichting van mijn amendement melding gemaakt vooral van drie zwaarigheden. Het doet mij genoegen dat Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken straks heeft te kennen gegeven, dat er tusschen ons, omtrent het nut van den door mij voorgestelden maatregel, weinig of geen verschil van gevoelen bestaat. Er kunnen zeker zwaarigheden worden bijgebracht, bijv. omtrent de controle van het getal der kinderen; maar als ik tegen die zwaarigheden blijf overwegen, niet slechts de gronden die door mij zelven daartegen zijn aangevoerd, maar ook vooral de gronden, in de Voorloopige Verslagen uitgedrukt, inzonderheid in dat van 1856, die ik voorgelezen heb, dan kom ik voor mij tot dit resultaat dat er wel, zoo als doorgaans het geval is, van beide zijden zwaarigheden kunnen worden bijgebracht, maar dat toch de meerderheid der Kamer, volgens hare afzichten van 1856, in dat geval gelijk heeft. — Nu is een vierde zwaarigheid wat meer in het licht getreden, in den loop der discussie over mijn amendement. *De gemeenten zouden te zeer worden bezwaard.* Ik heb, Mijne Heeren, omtrent mijn amendement volstrekt geene te sterke voorliefde, en ik zou het dus ook gerust laten varen, als ik oordeelde, schade te zullen doen aan de goede zaak. Met alle onpartijigheid zal ik dus toestemmen, dat er nu, daar het bedrag der jaarwedge voor een hoofdonderwijzer is bepaald op minstens f 400, meer *schijn* voor die zwaarigheid bestaat dan vroeger, toen dit minimum lager was.

Maar 't is wesenlijk niet meer dan *schijn*. Ik wil er niet eens op komen, dat vele gemeentebesturen een zeer *zaak-gunstigen* geest bezitten in de ondersteuning van de onderwijzers, noch op de vrees, dat zij zich bij het minimum zullen bepalen en zich wel zullen wachten dit te boven te gaan, noch op de erkende waarheid dat het lot der onderwijzers, op vele plaatsen, dringend verbetering verdient. Maar ik moet u vooral verzoeken hierbij te letten, Mijne Heeren, dat de gemeenteraad die variërende verhooging *zelf* in handen zal hebben. Die raad zal zeldt dit veranderlijk inkomen bepalen. Hoe kan het dan ooit te vreezen zijn, dat die raad niet zal te rade gaan met de krachten van de gemeenten, en dat die de krachten daarvan zal overschrijden? Dit is immers diezelfde raad, datzelfde gemeentebestuur, waarvan wij reeds zoo dikwijls hebben gehoord, dat het omtrent de ondersteuning van het lager onderwijs velerwege niet ruim en gunstig gezind is? Er kan dus volstrekt geen reden van vrees bestaan.

Ik heb gemend, Mijne Heeren, den maatregel algemeen te moeten voorstellen en dus de woorden: *uit de schooljelden* laten wegvallen, omdat er plaatsen zijn waar geen schoolgeld geheven wordt, of scholen op plaatsen waarvoor niet geheven wordt, bijv. armenschoolen. Daarom zal ik eigenlijk nog geene reden om daar geen variërend inkomen te hebben; men kan het immers zoo laag stellen als men verkies. De maatregel mogt daar minder te pas komen, kwaad kon ze er nooit doen.

De geachte spreker uit Almelo (de heer van der Linden) heeft mij voorgesteld om te lezen: »in verband met.» Maar het komt mij voor, Mijne Heeren, dat men, met deze woorden in de wet te plaatsen, eigenlijk niets bepaalds te kennen geeft. De geachte afgevaardigde uit Dokkum (de heer Hugenholz) wil gelezen hebben in de laatste alinea: »met inbegrip van het veranderlijk inkomen»; als ik het wel heb, dan is hij door den geachten spreker uit Nijmegen (den heer Dommer) daarin ondersteund. Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat ik als dan den toestand der onderwijzers iets zou verbeteren maar wel zeer zou verergeren, vergeleken bij het ontwerp, zoo als het nu voor ons ligt. Daarenboven ben ik geheel van het denkbeeld van den afgevaardigde uit Almelo (den heer van Hovevill), dat voor een hoofdonderwijzer een vast inkomen van f 400 niet te veel is. Is dit te bezwaarlijk, zoo als de geachte afgevaardigde uit Nijmegen (de heer Dommer) gelooft voor gemeenten, die meer dan een school hebben, er kan immers ook een hulponderwijzer aan het hoofd eener school staan, zoo als de Minister van Binnenlandsche Zaken straks te recht heeft aangemerkt, en daarop is mijn amendement niet toepasselijk.

Dezelfde spreker heeft gezegd en ik heb het van meer zijden gehoord, dat zij de uitlating van de woorden: *uit de schooljelden* betreuen. Om de zwaarigheden gemaakt, vooral wat betreft de armenschoolen, weg te nemen, neem ik de vrijheid de herstelling van die woorden in mijn amendement te proponeren.

De heer **Hengst**: De geachte sprekers, die mijn amendement bestreden hebben — maar vooral de geachte afgevaardigde uit Drenthe heeft niet onduidelijk te kennen gegeven, dat ik niet genoeg zou waarden den invloed, welken een meerdere jaarwedge

en belooningen voor het onderwijzend personeel op een goed en degelijk onderwijs zullen hebben; misschien zal ik met die helderheid als de geachte spreker naast mij gezeten, de gevolgen van den geldelijken invloed op het onderwijs niet zien, maar daaraan, men ik, is ook een schaduwdeeltje, indien de onderwijzer naar plaats en omstandigheden te veel bezoldiging geniet, en de geldelijke prikkel te zeer op den voorgrond wordt gesteld. Doch hoe dit zij, mijn amendement strekt om de beoordeeling der behoeft over te laten aan hen, die het meest daartoe in staat zijn, en het ligt niet in mijne beoelinge noch in mijne woorden enig nadeel aan het openbaar onderwijs te brengen. De heer Reinders, afgevaardigde uit Groningen, heeft mijn amendement bestreden, door te zeggen, dat een daglooner in die provincie zoveel kan verdienen als het tractement, als minimum voor de onderwijzers bepaald, bedraagt; daartegen moet ik opmerken, dat in de wet ook sprake is van tuin, vrije woning en toelagen, welk een en ander door dien geachten spreker en meer anderen met stilzwijgen wordt voorbij gegaan. Intusschen wensch ik die provincie geluk, indien een daglooner aldaar in staat is, die ruime belooningen te genieten; zeker zal daar dan geen klage over armoede zijn.

Na het hooren van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en andere sprekers, wil ik in de veronderstelling der aanneming van mijn eerst voorgedragen amendement, ter wegneming van sommige bedenkingen, een wijziging voorstellen op de zesde alinea ten einde die aldus te lezen: »de jaarweden en toelagen worden door Gedeputeerde Staten, nadat de raad is gehoord, onder Onze goedkeuring vastgesteld.» daardoor, Mijne Heeren, zal dit wel geheel in overeenstemming worden gebracht met het bepaalde in de gemeentewet; de tractementen zullen dan naar plaats en omstandigheden geregeld kunnen worden, en de Begering wordt in de gelegenheid gesteld een en ander op die hoogte te brengen als het belang van het openbaar onderwijs verdient.

De **Voorzitter**: De verandering door den heer Hengst in zijn amendement gebracht, strekt nu om, met weglating van de laatste alinea van het artikel, de voorlaatste zinsmede aldus te lezen:

»De jaarweden en toelagen worden door Gedeputeerde Staten, nadat de raad is gehoord, onder Onze goedkeuring vastgesteld.»

De heer **Dommer van Poldersveldt**: Mijnheer de President, ik zal niet meer twisten over het cijfer van het minimum; ik zou het met den geachten voorsteller van het amendement daaromtrent niet eens worden. Hij verdedigt het belang der onderwijzers, ik doe dat ook; maar ik heb bovendien het oog op de belangen der gemeenten; ik zeg daarmede niet dat de geachte voorsteller die van zijne zijde uit het oog verliest, maar hij ziet in het verscheid de aanvulling van het cijfer uit de Staatskas, indien de gemeente te kort schiet, en hierin kan ik niet toestemmen; ziedaar ons verschil van opvatting. Ik zal daarover dus niet meer spreken.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken en ook door den spreker uit Groningen is gewezen op het artikel van de wet, dat bij exceptie toelaat dat een hulp-onderwijzer kome aan het hoofd eener school. Ik moet zeggen dat dit geene tegemoetkoming is in mijn bezwaar; om een tegemoetkoming te zijn in mijn zin, zou die alinea moeten worden gebracht in een gedeelte der wet, waar van den hoofdonderwijzer gesproken wordt. Hier wordt het teruggebracht naar de uitzonderingen, en ik geloof dus dat men de toepassing van dat artikel niet ligt zal erlangen, ofschoon de noodzakelijkheid dier toepassing in menig deel des lands groter is dan men zich wel voorstelt; wij hebben sedert eenigen tijd in deze Kamer vele wetten tot vereeniging van gemeenten aangenomen, daardoor is natuurlijk in menige aldus nieuw gevormde gemeente het getal scholen groter geworden. Met het oog daarop kwam het mij voor dat er hoofdscholen en bijscholen moeten wesen; doch deze bepaling moet dan ook hare plaats vinden in een ander gedeelte der wet.

De heer van **Helden Reinstein**: Mijnheer de Voorzitter, kortelijk zal ik eenige bedenkingen opnemen, die tegen mijn amendement zijn aangevoerd.

In de eerste plaats heeft de heer van der Linden beweerd, dat, hoewel men hier voor het tractement van den onderwijzer den vasten onveranderlijken grondslag van f 400 had aangenomen, datgeen wat de onderwijzer bovendien verdiende tegen dat tractement niet in computatie moet worden gebracht. In dat gevoelen werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken en naar ik meen ook nog door een ander lid dezer Vergadering gedeeld. Maar wat is de eigenlijke grondslag voor het minimum van het tractement? De behoeften van den onderwijzer, datgeen wat hij noodig heeft om te kunnen bestaan. Wanneer nu die onderwijzer met goetvinden van den gemeenteraad en van Gedeputeerde Staten uit andere be-

LXXXIV. *Lager Onderwijs.* (Beraadslaging over de artikelen.)

trekkingen nog inkomsten heeft, welk redelijk bezwaar kan er dan bestaan om deze, niet geheel, maar voor een gedeelte, in computatie van dat minimum te brengen? Het geld dat hij met andere betrekkingen verdient, geniet hij immers evenzeer om in de behoeften van zijn huizegezin te voorzien? Welk bezwaar bestaat er nu om daarmede het minimum van zijn tractement te kunnen verminderen? Ik zeg *kunnen*, want ik heb gevolg gegeven aan den in mijn oog gegrondren raad van den spreker uit Dokkum (den heer ter Bruggen Hugenholtz) om het imperative „zullen“ door het facultative „kunnen“ te vervangen.

Een tweede bezwaar, van kerkelijken aard, is gemaakt door den heer Meussen. Dat lid heeft gevreesd, dat het doel van mijn amendement zou kunnen zijn de vereeniging van sommige kerkelijke betrekkingen met de betrekking van onderwijzer te bestendigen. Dit is het geval in het allerminst niet. Bovendien is de betrekking van koster bij ons kerkenoetschap van geheel anderen aard dan bij dat van den heer Meussen. Zijne functien bepalen zich tot voorzien, het orgel bespelen en de klok luiden. De daaraan verbonden emolumenten zijn zoo gering niet als hier is geschetst; er zijn mij voorbeelden bekend van bezoldigingen van f 150 of f 200 en meer uit de kerkkas. Welke reden kan er nu bestaan om dit niet gedeeltelijk in computatie te brengen? De vereeniging dier betrekkingen is, gelijk de leden die in de landprovincien bekend zijn, zullen toestemmen, dikwijls noodzakelijk, ja, onontbeerlijk, omdat men op vele plaatsen buiten den schoolonderwijzer, niemand vindt, die geschiktheid voor die betrekkingen bezit of ze voor het daaraan verbonden tractement wil waarnemen.

Het derde bezwaar is door den heer Sloet geopperd. Hij heeft gezegd: het is onedelmoedig den man te korten. Ik geloof, dat die uitdrukking den heer Sloet ontsaapt is in zijne ons algemeen bekende terhartigheid, gevoeligheid en wat dies meer zij. Ik misgun, evenmin als de heer Sloet, den onderwijzer eene plaats aan den disch des levens; maar ik verlang dat er aan dien disch ook eene plaats zij voor de contribubelen, de leden der gemeente; en wanneer de kosten voor het onderwijs boven mate worden opgevoerd, dan zou, bij de vele andere kosten, die op de gemeenten drukken, de plaats aan den disch des levens, die ook aan de contribubelen toekomt, ten slotte alleen gereserveerd blijven voor hen die van inkomsten der gemeente leven.

De heer Mackay: De vorige spreker heeft gezegd: er is geen bezwaar in de vereeniging van betrekkingen. Ik geloof echter, dat er wel degelijk twee bezwaren zijn.

Het eerste bezwaar is, dat het in zeker opzigt is *infra dignitate*: een onderwijzer aan het hoofd zijner school, onder aan de klok, dat is niet overeenkomstig zijne waardigheid, en ik geloof dat menig onderwijzer van die betrekking wenscht ontheven te worden. Maar ten andere — en dit is mijn tweede bezwaar — ik begrijp niet hoe het in de economie der wet kan liggen. — Ik wijzert overdriven, niets doordrijven, maar ik geloof dat de onderwijzer er volgens deze wet niet mede kan belast worden. Ik veronderstel, bij voorbeeld, dat men in eene stad of dorp behoefte gevoelt aan eene bijzondere school, welnu, dan zal dit juist een middel van inkomst wezen voor den onderwijzer, maar de economie der wet brengt niet mede dat dit strekke tot tegemoetkoming in de kosten van het openbaar schoolwezen.

Nog een kort woord over de Seylla en Charybdis; het belang der onderwijzers en het bezwaar van de gemeenten. De wet is in zeker opzigt de Seylla en het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant, immers het primitive, de Charybdis. De Regering doet ons tusschen die beide klippen gaan door art. 49. In de Memorie van Beantwoording heb ik gevonden dat de Regering juist dit middel heeft aangegeven als hulp- en redmiddel om daar, waar scholen van minder omvang zijn, minder bezoldiging te kunnen geven. Daar zou een hulponderwijzer aan het hoofd komen. De geachte spreker uit Nijmegen heeft gezegd: art. 49 is eene exceptie en de Regering zelf heeft doen gevoelen dat het inderdaad eene exceptie is. Maar als ik de Memorie van Beantwoording zie, dan is die exceptie toch nog al tamelijk ruim genomen om tusschen de Seylla en Charybdis door te zeilen. Dit hulpmiddel is noodig, want er zijn onderscheidene kleinere scholen, niet alleen in Drenthe, maar ook in Gelderland en wellicht op zeker elders, die niet te onderhouden zijn volgens het minimum der wet. Om mij dat artikel, gelijk het daar ligt, wel en het voorstel van den geachten spreker uit Noordbrabant niet te doen aannemen, zou ik gaarne zien dat de Regering niet drukte op de exceptie, maar verklaarde, dat zij dit hulpmiddel overal waar het noodig moogt zijn, meer als algemeen regel zou gebruiken, en zich niet zoo sterk daarop beriep dat het eene exceptie is, waarmede men zich moet vergenoegen. Nogmaals wijs ik op den inhoud der Memorie van Beantwoording. Als er bezwaren oprispen, moet het, naar mijn denkbare, ook in het belang van het onderwijs, zoo goed als zeker zijn, dat een hulponderwijzer benoemd worde.

Ik keur 't zeker goed dat de Regering dit voorzigtig wil doen en in dit geval de beoordeeling en benoeming aan zich voorbehoudt omdat men anders gevaar zou loopen dat de gemeentebesturen daarvan misbruik zouden maken. Wanneer ik dus het minimum zal kunnen aannemen, dan moet ik meer zekerheid hebben omtrent de laatste alinea van art. 49, omdat deze dan niet zou zijn eene exceptionele bepaling, maar eene bepaling, die toegepast kan worden waar het behoort.

De heer Storm van 's Gravesande: Ik veroorloof mij, naar aanleiding der opmerkingen van den vorigen spreker, denzelfden aandrang bij de Regering te doen. Die bepaling van art. 49 komt ook mij voor zoo exceptioneel niet te moeten zijn. Het is inderdaad waar, ook in de provincie Overijssel zal deze wet eene groote uitbreiding geven aan de kosten van het schoolwezen, althans indien men de wet à la lettre neemt. Men moet de localiteiten aldaar kennen. Zeer vele gemeenten bestaan aldaar uit eene zoogenaamde stad met omliggend amt. Nu is natuurlijk voor de stad zelve ééne school voldoende omdat de kinderen daar alle nabij wonen, maar het zoogenaamde amt bestaat uit een aantal buurtschappen, als het ware gegroeped rondom de stad, die ieder eene school moeten hebben, omdat anders de kinderen te ver zouden moeten gaan. Nu zijn er verschillende adressen bij de Kamer ingediend en heb ik verschillende opgaven gezien, waaruit blijkt dat, wanneer, gelijk naar den geest der wet inderdaad het geval zou moeten zijn, elke buurtschapsschool een hoofdonderwijzer zou moeten hebben met minstens f 400 inkomst, dat dan, zeg ik, de uitgaven voor het schoolwezen zeer moeijelijk zouden zouden te bestrijden zijn: en er althans eene groote disproporctie zou ontstaan tusschen de uitgaven van het zoogenaamde amt en de dusgenoemde steden. Ik neem dus de vrijheid met den meesten aandrang den Minister van Binnenlandsche Zaken te verzoeken, deze aangelegenheid wel in overweging te willen nemen, en art. 49 eenigzins ruim te willen toepassen, want anders moet ik bekennen dat ik er bezwaar in zou zien het bedoelde minimum aan te nemen. Ik was zelfs eenigzins geneigd de amendementen aan te nemen, maar, ik moet het bekennen, de grondige wederlegging van den Minister van Binnenlandsche Zaken zal mij daarvan terughouden.

De heer van der Linden: Ik zal voor dit oogenblik niet meer spreken over de questie met betrekking tot de gemeentefinantiën. Ik zal wachten tot dat wij zullen gekomen zijn aan art. 35. Voorshands merk ik slechts op, naar aanleiding van het zoo even gesproken, dat wij, bedrieg ik mij niet, reeds gehoord hebben van den Minister dat art. 49, waarop ik mij de eerste maal heb beroepen, niet zoo exceptioneel, niet zoo beperkt zal worden toegepast. Ik vind daarin voorloopig reeds eene vermindering van het bezwaar, dat op de gemeenten zal komen.

Ik wil nog slechts een paar woorden zeggen en over het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant en over dat van den geachten spreker uit Groningen. Wat het eerste betreft, dat nu geheel van aanzien is veranderd, zou ik mij daar wel mede kunnen vereenigen, indien daarnevens de bepaling van het minimum, gelijk dat in het wets-ontwerp staat, werd behouden. Nu echter wil men zich geheel en al van dat cijfer losmaken. Dit is de kennelijke bedoeling. Inderdaad wil men geen regel, geen minimum in de wet brengen. Dus wegnemen de verzekering, die voor de belooft van den schoolonderwijzer in het wets-ontwerp is gebracht. Daartoe wensch ik niet mede te werken. Ik wensch zeer het bezwaar voor de gemeente-finantiën te verminderen, omdat dit ook is in het belang van het onderwijs. Maar ik mag de belooft niet weder aan alle onzekerheid overgeven.

Wat het amendement betreft van den geachten afgevaardigde uit Groningen, Mijnheer de Voorzitter, na al het gehoorde, heb ik daartegen bezwaar. Ik heb ook in de nadere toelichting gezien, dat de bedoeling is om ook in elk geval *boven* het minimum nog eene inkomst te verzekeren. Dat minimum is geen zins, te hoog. Ik heb dat reeds opgemerkt: nu toch geeft het nu reeds zeer groot bezwaar. Dus verder mogen wij niet gaan. Daarom stelde ik in overweging om niet *boven*, maar in *verband* met de vaste jaarwedde te regelen: zoodat men een gedeelte van de jaarwedde uit de schoolgelden zou kunnen nemen of zou kunnen regelen naar het aantal schoolgaande kinderen.

Een tweede punt van bezwaar, dat ik tegen het amendement heb, ligt daarin dat er allen sprake is van hoofdonderwijzers en dat het op den hulponderwijzer, die overeenkomstig het bepaalde van art. 49, aan het hoofd eener school komt, niet toepasselijk zal zijn, hetgeen zou kunnen worden verbeterd, indien het amendement niet in het midden, maar aan het einde van het artikel kwam, zoodat het sloeg en op den hoofdonderwijzer en op den hulponderwijzer, beiden hoofd van eene school. Ik zie geen reden, waarom de verandering alleen ten gunste van den hoofdonderwijzer moet

LXXXIV. Lager Onderwijs. (Beraadslaging over de artikelen)

komen, noch waarom men bij dezen alleen het heilzame resultaat verwacht en wenscht, namelijk, dat het schoolgaan van een grooter aantal kinderen door den meester zal worden bevorderd, indien hij zelf daarbij belang heeft, en waarom dit niet ook gewenscht en gewacht zou worden, wanneer een hulponderwijzer aan het hoofd eener school zal komen. Ik heb deze bezwaren tegen het amendement en wanneer die niet mogten worden weggenomen, zal ik er tegen stemmen.

De heer **Groen van Prinsterer**: Ik zal in den belangrijkste strijd over dit artikel en de amendementen niet intervenieren. Een enkel woord om te ondersteunen, wat door mijn geachten vriend, den heer Mackay, is gezegd over kerkelijke bedieningen. In het Voorloopig Verslag leest men: »De vereeniging leidde tot verkeerde, met het hoofdbeginsel der tegenwoordige wet strijdige gevolgen, die reeds door de staatscommissie van 1840, blijkens haar vroeger aangehaald rapport, niet over 't hoofd werden gezien.» Naar mij voorkomt heeft de staatscommissie van 1840 met juistheid de bezwaren ingezien. Maar ik wijs vooral op de verkeerde, met het hoofdbeginsel dezer wet strijdige gevolgen.

Ik verwacht het bondgenootschap van iemand, dien ik zoo gaarne en eeltr zoo zelden tot bondgenoot heb (den heer Bosscha). Ik beroep mij op zijn billijk oordeel. Wat is zijn systeem? Het keek en huisvaders mogen niet klagen over het onderwijs van den Staat zoodra vrijheid van onderwijs verleend wordt. Voor mij die het regt der natie op scholen voor de gezindheden bruikbaar verdedig, is dit stelsel gelijk aan het beweren: gij moogt niet klagen dat ik u uit uw huis zet, want ik geef u volkomen vrijheid een huisje daarnaast te bouwen. Maar wees althans in dit stelsel billijk en draauw en verlang geen kerkelijke bijdragen, van welken aard ook, voor de openbare school.

De heer **van Watershoven**: Het bezwaar, hetwelk ik van den aanvang af tegen het bepalen van een minimum voor de onderwijzers in deze wet heb gehad, is ten gevolge van de gemaakte aanmerkingen en de verdediging daarop van het regeringsvoorstel niet weggenomen. Ik geloof, dat het niet te ontkennen valt dat zulk minimum voor het geheele land altijd iets arbitrair heeft. Dit is zóózeer juist, dat men wel heeft moeten zeggen bij slotsom: de som, waarvoor de onderwijzer in éene provincie kan leven, is voldoende om in de andere te leven. Zulk eene stelling zou, op die wijze voorgedragen, niet kunnen opgaan, doch inderdaad doet men niet anders, want wat zegt men aan de schoolonderwijzers van de meeste provincien: voor u stellen wij een minimum van f 400, omdat men in Limburg en Noordbrabant met f 400 kan leven. Ik geloof niet, dat dit in de bedoeling en den geest der wet kan liggen. Maar ik ontken de stelling, zij mist nog éenen juist grondslag. Ik ontken, Mijne Heeren, dat men in Limburg in de omstandigheden, waarin de maatschappij daar verkeert en waarin het onderwijs zich daar bevindt, noodwendig de som van f 400 moet aannemen als het minimum-tractement van den onderwijzer. Deze heeft dat daar niet nodig. De omstandigheden laten het toe om met een veel lager tractement behoorlijk te voorzien in de behoeften van het onderwijs. Ik aarzel niet hierbij te zeggen: dat een verplicht minimum van f 400 de perturbatie zal brengen in de financiën van meer dan de helft der gemeenten van deze provincie. Ik moet de verklaring afleggen dat, indien het minimum van f 400 in de wet bleef, ik zou moeten aarzelen om aan het wets-ontwerp zelf, afgezien van alle redenen, mijne goedkeurende stem te geven, omdat ik de overtuiging heb, dat met zulk minimum van f 400 eene onvermijdelijke wanorde in het bestuur van meer dan de helft der gemeenten zal komen. Er zijn in Limburg gemeenten, die zoo weinig inkomsten hebben, dat het onmogelijk is om in het tractement van den onderwijzer op zulk een voet te voorzien. De Minister van Binnenlandsche Zaken beschouwd het als de aangenaamste zijde van zijne taak om te kunnen medewerken tot verbetering van het lot der onderwijzers op de lagere scholen. Ik geloof volkomen dat de Minister deze taak aangenaam vindt. Maar ik geloof dat door het amendement, door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Hengst) voorgesteld, de Minister in staat gesteld wordt om, in de aangenaamste zijde zijner taak te kunnen genot hebben, doch niet naar arbitrair maatstaf, maar naar gelang van den tijd, de plaatselijke omstandigheden en behoeften. Nu beroep men zich wel op art. 49 van dit ontwerp, maar ik meen te mogen doen opmerken, dat art. 49 in eene gansch andere orde van denkbeelden is geplaatst. Dat is een artikel onder den titel van de aeten van bevoegdheid tot het geven van onderwijs. Dat artikel geeft aan den Koning de bevoegdheid om aan een hulponderwijzer en dus aan iemand die een minder examen heeft afgelegd, het regt te geven om aan het hoofd van eene school te staan. Maar ik geloof dat men moeilijk de gedachte die het artikel, dat nu in discussie is, beheerscht, geheel en al kan overbrengen op art. 49. Daarenboven, dit artikel is nog slechts eene

uitzondering, en nu zie ik bezwaar om die uitzondering, vooral in verband met deze discussie, op de wijze gelijk die heden ochtend is gevoerd, tot regel te verheffen. Ik verklaar dus, dat ik mijne goedkeurende stem aan het artikel niet kan geven, wanneer het niet zoo gewijzigd wordt, dat ja het lot van den onderwijzer zeker verbeterd kan en zal worden, maar dat daartoe geene vast som als minimum in de wet zal zijn bepaald, in dien zin namelijk, dat de zorg van de gemeentebesturen door de Gedeputeerde Staten zal worden aangewakkerd, en dat de Regering hare magt kan doen gelden om daar waar in dit opzigt nalatigheid bestaat, die zorg te vermeerderen, ten einde den toestand van de onderwijzers op die hoogte te brengen waarop de meerderheid der Vergadering dien wil. Ik zal echter het artikel moeten afstemmen als het blijft zoo als het door de Regering is voorgesteld, voornamelijk uit het besef, ik herhaal het, dat, wanneer f 400 als minimum van het tractement van den onderwijzer in de wet behouden blijft, dan tekort om verwarving in de financiën en in het bestuur van meer dan de helft der gemeenten van Limburg zal plaats hebben.

De heer **Blaupot ten Cate**, Mijne Heeren de Voorzitter, ik wensch slechts met een enkel woord te antwoorden op een paar bedenkingen, die door den geachten afgevaardigde uit Amelo (den heer van den Linden) zijn gemaakt.

In de eerste plaats heeft die geachte speler gezegd uit mijn antwoord begrepen te hebben, dat ik wenschte een veranderlijk inkomens loven de vaste jaarwedge. Zoo is het, Mijne Heeren, de geachte spreker heeft mij wel begrepen. En ik moet mij daarbij houden. Ik kan niet anders doen, dan herhalen, dat de gemeenteraden de magt volkomen in handen houden, om de som voor dit veranderlijk inkomens te bepalen en dat ik voor te groote mildheid van hunne zijde weinig vrees koester.

In de tweede plaats heeft de geachte spreker mij gevraagd: » waarom ik dien maatregel niet evenzeer had toepasselijk gemaakt op hulponderwijzers, die volgens art. 49 aan het hoofd eener school zullen mogen staan? » Ik heb eenvoudig daarop te antwoorden omdat die hulponderwijzers meestal juist daar aan het hoofd eener school zullen komen, waar men wegens financiële redenen geen hoofdonderwijzer plaatst. Daarom wil ik zulke gemeenten niet bezwaren, door ook op die scholen zulk een maatregel toe te passen.

De heer **van Zijlpen van Nyevelt**: Ik wensch te verklaren dat ik mij niet kan vereenigen met het denkbeeld, dat ik heb hooren uiteen door den afgevaardigde uit Leyden (den heer Groen van Prinsterer). Indien ik hem wel heb verstaan zou die afgevaardigde wenschen dat de wet het verbod inhieltd om het onderwijzers-ambt te cumuleren met enige kerkelijke bediening, welke ook. Ik kan mij niet dat denkbeeld niet vereenigen. Ik wil niet tegenspreken dat er uit een theoretisch oogpunt veel voor te zeggen is, maar zoo het denkbeeld in practijk vierd gebragt, geloof ik dat het groote moeilijkheden zou te weeg brengen, en den last, dien deze wet op de gemeenten legt, aanmerkelijk zou verzwaren. Want welke is de toestand op dit oogenblik? Ik durf beweren dat in verreweg de meeste platelands-gemeenten de vereeniging van het onderwijzers- en kosters-ambt plaats heeft. Dien ten gevolge is de onderwijzer buiten bezwaar der gemeente gehuisvest; houdt hij op dan moeten er alom nieuwe onderwijzerswoningen worden gesticht. Ik geloof dat het wel waard is om hierop de aandacht te vestigen. Ik geloof niet dat het althans op vele plaatsen enig bezwaar zal opleveren om die betrekkingen te blijven vereenigen, hetgeen tevens zal kunnen strekken om den toestand van den onderwijzer te verbeteren.

Ten andere moet ik verklaren, na alles geloofd te hebben, dat ik wel genegen ben om mijne stem te geven aan het amendement van den afgevaardigde uit Boxmeer (den heer Hengst) zoo als het nu laatstelijk is gewijzigd, namelijk: dat de jaarwedge en toelagen van den onderwijzer zullen worden bepaald door Gedeputeerde Staten, nadat de raad gehoord is, onder goedkeuring van den Koning. Dit is de regel van de gemeentewet; aldus worden ook de tractementen van den burgemeester en de wethouders vastgesteld. Heeft dit in de practijk geen bezwaar opgeleverd, waarom zou men hier van dien regel afwijken?

Ik geloof werkelijk — de bewijzen er van zijn, meen ik, geleverd — dat de aanneming van een onverbiddeijk minimum voor het geheele land goede bezwaren zal opleveren. Mij zijn voorbeelden bekend dat door die bepaling een nieuwe last zal worden opgelegd aan platelands-gemeenten, een last van minstens drie of vier duizend gulden. Ik durf beweren dat die gemeenten daardoor welligt in groter ongelukkigheid zullen worden gebragt dan het groote Amsterdam door het zoogenaamd equivalent, want alles ja betrekkelijk in deze wereld. Ik geloof dat men niet ondoordacht deze bepaling als een overbiddelijken regel moet aannemen.

Wat nu betreft het hulpmiddel dat men wenscht te vinden in

neer nu art. 49 eene exceptie heeft gesteld ten behoeve van de provincie Drenthe, waar vele scholen zijn, die behoefte hebben aan een dergelijke exceptieve maatregel, zou er, wanneer diezelfde toestand zich voortdoet in andere provincien naar mijn inzien, voor de Regering geen bezwaar in liggen, om die exceptie, indien zij er goed mee kunnen werken, in andere provincien, ook toe te passen. Daarhalve de bepaling van art. 49 blijft eene exceptie, gelijk zij ook daarvoor bestemd is; nochtans kan diezelfde bepaling met evenveel recht ook in andere provincien worden toegepast, waar de omstandigheden dit zullen voreischen. Ik erken verder, Mijnheer de Voorzitter, dat het amendement van den heer Hengst, zoo als het nu is voorgedragen, zich aanbereidt boven het vroegere, maar ik geloof toch dat het wenschelijk zou zijn, dat de Kamer bleef bij de bepaling die het wets-ontwerp bevat. Er zou wel overeenstemming bestaan tusschen de bepalingen van de gemeentewet en die van deze wet, bijaldien het amendement van den heer Hengst werd aangenomen, doch niet worden bereikt de bedoeling welke wettelijk en die niet lag in de gemeentewet, want het oogdeze der gemeentewet is niet geweest om te voorzien in het be-
~~doel van de gemeentewet, maar om te voorzien in het be-~~
 doel van deze wijzers, die tot nu toe over het algemeen hebben verkeerd in den meest noodlottigen toestand, daaruit op te heffen en te helpen; om dat doel te bereiken is de bepaling in dit artikel geschreven en ik hoop dat de Kamer hare sanctie daaraan geven zal.

Er is gesproken over kerkelijke bedieningen. In mijn vorig antwoord heb ik gezegd dat de bepaling, voorgedragen door den geachtten spreker uit Drenthe, aanleiding zou kunnen geven om den tegenwoordigen toestand; de vereeniging van andere ambten en bedieningen met het ambt van onderwijzer, te bestendigen, en dat dit het streven niet moest zijn. Ik blijf bij dat gevoelen. Wij moeten voor het oogenblik geene verandering brengen in den toestand van vereeniging van kerkelijke bedieningen met het ambt van onderwijzer, maar het streven moet daarheen gerigt wezen, om de stelling der onderwijzers eenmaal zuiver te maken van vreemde betrekkingen. Dat moet aller oogmerk zijn; wij moeten den onderwijzer eene zoodanige positie bezorgen, dat hij met meer noodig zal hebben kerkelijke bedieningen met zijn onderwijzers-ambt te combineren.

De beraadslagingen over art. 19 en de daarop voorgestelde amendementen worden alsnu gesloten verklaard.

Het amendement van den heer Hengst, als de eerste strekking hebbende en strekkende om de laatste alinea van het artikel weg te liften, alsmede om de voorlaatste zinsrede aldus te lezen:

„De jaarwedden en toelagen worden door Gedeputeerde Staten, nadat de raad is gehoord, onder Onze goedkeuring vastgesteld.”

in stemming gebracht, wordt met 41 tegen 22 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Westerhoff, Dommer van Poldersveldt, Beens, de Poortier, van Heiden Reinestein, de Limpens, de Lom de Berg, Bots, van Bosse, Dullert, van Wintershoven, Mackay, Hengst, Jespers, Storm, Meussen, Luijben, van Nispen van Sevenaar, Baud, van Rappard, van Zuijlen van Nyevelt en Thorbecke.

Het amendement van den heer Blaupot ten Cate, dat vervolgens

„Boven de vaste jaarwedde wordt hem een veranderlijk inkomen uit de schoolgelden toegekend, naar evenredigheid van het getal der schoolgaande kinderen.”

wordt met 44 tegen 19 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van der Veen, Wybenga, Blaupot ten Cate, Vegilin van Claerbergen, Reinders, Godefroi, Zylker, van Eck, van Deijne, Anemaet, van Bosse, van der Poel, Wintgens, Hoekwater, Dirks, de Brauw, Elout van Soeterwoude, van Forest en de Voorzitter.

Ten gevolge van de verwerping van dit amendement is het tweede van den heer Blaupot ten Cate, op hetzelfde artikel voorgesteld, vervallen.

Het amendement van den heer van Heiden Reinestein, strekkende om aan het slot van het artikel te voegen de navolgende alinea:

„In de gevallen waarin, met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, overeenkomstig art. 23, door hoofd- of hulp-onderwijzers andere ambten of bedieningen kunnen worden bekleed, kunnen de deswege genotene voordelen voor de helft bij de berekening van het minimum, in dit artikel vastgesteld, in aanmerking komen.”

in stemming gebracht, wordt met 60 tegen 3 stemmen verworpen. Voor hebben gestemd de heeren: van Heiden Reinestein, Reinders en van Zuijlen van Nyevelt.

Art. 19 wordt daarop onveranderd met 49 tegen 14 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Dommer van Poldersveldt, Beens, de Poortier, de Limpens, de Lom de Berg, Bots, van Wintershoven, Mackay, Hengst, Jespers, Storm, Meussen, Luijben en van Nispen van Sevenaar.

Art. 20 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdlijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over Art. 21, luidende:

„De hoofdonderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad uit eene voordragt van zes personen, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den districts-schoolopziener van burgemeester en wethouders, dezen afgenomen ten overstaan commissie of van afgevaardigden uit die commissie. Het examen is toegankelijk voor de leden van den raad.

De hulponderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad, uit eene voordragt van drie personen, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den hoofdonderwijzer en den districts-schoolopziener.

De hoofd- en hulponderwijzers kunnen door burgemeester en wethouders, den schoolopziener gehoord, worden geschorst. Burgemeester en wethouders geven zoo spoedig mogelijk rekschap van hun besluit aan den raad.

De hoofd- en hulponderwijzers worden ontslagen door den gemeenteraad, op voordragt van burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener. Ontslag op eigen verzoek geschiedt rechtstreeks door den raad.

Is schorsing of ontslag, naar inzien der plaatselijke schoolcommissie of van den districts-schoolopziener noodig en de gemeenteraad nalatig of weigerachtig daartoe over te gaan, dan kan de schorsing of het ontslag door Gedeputeerde Staten geschieden.

Schorsing geschiedt uiterlijk voor drie maanden en met behoud of met gedeeltelijke of geheel verlies der bezoldiging gedurende het buiten dienst blijven.

Die ontslagen zijn ten zake van een ergerlijk levensgedrag of het verspreiden van leeringen, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid na de wetten des lands, kunnen door Gedeputeerde Staten worden verklaard hunne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Het benoemen en ontslaan der kweekelingen geschiedt door den hoofdonderwijzer, onder goedkeuring van den districts-schoolopziener.

In geval van schorsing, ontslag of ontstentenis van den hoofd- of hulponderwijzer, wordt door burgemeester en wethouders, in overleg met den hoofdonderwijzer betreft met den districts-schoolopziener, wat den hulponderwijzer aangaat met den hoofdonderwijzer, in de tusschen tusschen waarneming der opengevallen plaats voorzien. Die van hoofdonderwijzer moet uiterlijk binnen zes maanden na het openvallen zijn vervuld.

De Voorzitter: Op dit artikel is door de heeren Dirks, Bieruma Oosting, Wybenga, Vegilin van Claerbergen, ter Bruggen Hugenholtz en Storm van 's Gravesande een amendement voorgesteld, strekkende om tusschen de 1ste en 2de alinea van dit artikel eene nieuwe te voegen van dezen inhoud:

„Daar waar, overeenkomstig art. 30, de kosten van het lager onderwijs komen ten laste van anderen, zijn deze gerechtigd zich door eene commissie van hoogstens drie personen bij het examen te laten vertegenwoordigen. In dit geval wordt de voordragt in overleg met die commissie opgemaakt.”

De heer Dirks erlangt toe toelichting van zijn amendement het woord en zegt: Met het oog, Mijnheer, op het reeds enigzins gevorderde uur en op, zoo als ik geloof, ons aller verlangen dat morgen de hoofdslag over art. 22 in deze discussie zal geleverd worden en wij alzoo heden nog art. 21 mogen afdoen, zal ik eene zeer korte opheldering geven omtrent het door ons voorgedragen amendement. Dat amendement luidt nu aldus: om achter de 1ste alinea van art. 21 deze woorden te voegen: „Waar, overeenkomstig art. 30, de kosten van het lager onderwijs komen ten laste van anderen, zijn deze gerechtigd zich door eene commissie van hoogstens drie personen bij het examen te laten vertegenwoordigen. In dit geval wordt de voordragt, in overleg met die commissie, opgemaakt.”

Men ziet dus, dat de grondslag van ons amendement gelegen is in art. 30. Dat artikel was bij de eerste voordragt van dit wets-ontwerp (de voordragt van 1851 of 1855) art. 6 en toen luidde het: Elke gemeente voorziet in al de kosten van het openbaar lager en middelbaar onderwijs. In al de kosten, er was dus geen uitzondering gemaakt; maar hetzij uit eigene beweging hetzij de Regering hare aandacht had gevestigd op een inmiddels op 14 Mei 1855 ingekomen zeer belangrijk adres van het gemeentebestuur van Baarderadeel, in welk adres voorkwam dat het artikel aldus zou moeten luiden » behoudens bestaande wettelijke verplichtingen van anderen moeten de gemeenten in al de kosten van het openbaar lager onderwijs voorzien », hetzij, zeg ik, uit eigene beweging, hetzij op instigatie van dat belangrijk adres, had de Regering in het volgende wets-ontwerp (het wets-ontwerp van 1855 of 1856) die woorden aldus veranderd: » elke gemeente voorziet in de kosten van het lager onderwijs, voor zover die niet op andere wijze worden gevonden. » Blijkens het Voorloopig Verslag over dat tweede wets-ontwerp vond men echter die bepaling nog niet voldoende en er werd in dat Verslag deze redactie voorgesteld: » elke gemeente voorziet in de kosten van haar lager onderwijs, voor zover deze niet kunnen ten laste van anderen, of op andere wijze worden gevonden. » En deze redactie heeft de Regering overgenomen in art. 30, zoowel in het wets-ontwerp dat in Februarij jl. werd voorgedragen, als in het gewijzigd wets-ontwerp hetwelk wij thans behandelen.

Met dat art. 30 staat nu het art. 21, thans aan de orde, in een nauw verband. Dit art. 21 was vroeger art. 9 van het wets-ontwerp van 1851 of 1855, en toen luidde het: » De onderwijzers op de openbare scholen worden benoemd, geschorst en ontslagen door de gemeenteraad. » Daarna is genoemzaam dezelfde redactie overgenomen in het wets-ontwerp van 1855—1856, bij art. 20; doch naderhand is dit artikel zeer gewijzigd en is nu art. 21 geworden, waarvan de eerste alinea nu luidt: » De hoofdonderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad uit eene voordragt van zes personen, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den districts-schoolopziener, na een vergelijkend examen, door deze afgenomen ten overstaan van burgemeester en wethouders en van de plaatselijke schoolcommissie of afgevaardigden uit die commissie. Het examen is toegankelijk voor de leden van den raad. »

Ik zal nu niet spreken over eene wijziging om het getal voor te dragen personen van zes op drie te beperken; dit ligt buiten mijn onderwerp, en ik geloof dat daaromtrent een amendement zal worden voorgedragen, waarmede ik mij gaarne zal vereenigen, omdat het getal van zes kandidaten in vele gevallen te groot kan zijn.

Bij art. 30, het hoofdartikel, waarop het hier aankomt, en bij dit art. 21, dat daarmee in verband staat, heeft men altijd de gemeente voor oogen gehad als den betaaltuiter, indien ik mij van dit woord mag bedienen. De gemeente was de betalende en tegenover dit *incommodum* stond het *commodum*, de benoeming. Dit is ook het beginsel van dit wets-ontwerp, maar inmiddels is het art. 6 van het wets-ontwerp van 1854—1855 veranderd en is eindelijk art. 30 van dit tegenwoordig wets-ontwerp geworden; doch het art. 9 der wetsvoordragt van 1851—1855, nu art. 21, is, wat de benoeming van den onderwijzer betreft, hetzelfde gebleven. Aan de gemeente wordt thans niet altijd de last opgelegd, waarmede zij bij de oorspronkelijke redactie van art. 6 der wetsvoordragt van 1851—1855 was belast; toen zou zij al de kosten van het onderwijs moeten betalen, en dit was onbillijk omdat ook anderen daarvoor verplicht konden zijn te dragen. Maar nu het art. 21, wat de benoeming aangaat, hetzelfde is gebleven, nu worden zij, die thans ook in de lasten blijven dragen, van hun recht verstoken om althans enigzins tot de benoeming van den onderwijzer te concurreren. Had men dus bij de oorspronkelijke redactie der wetsvoordragt van 1851—1855 eene onbillijkheid aan hen, die betaalden, zoo doet men nu eene onbillijkheid aan hen, die betaalden van den onderwijzer.

Dit wat de billijkheid betreft; thans nog een woord over de noodzakelijkheid.

Bij het niet vaststellen van deze transitoire, verzichte bepaling, geloof ik dat men klagen zal ondervinden, wellicht weigering van betaling, dat daaruit processen zullen ontstaan, waaruit weder groote kosten voor de gemeenten zullen kunnen voortvloeijen; terwijl ten slotte de gemeente geheel alleen den schoolmeester zoude kunnen moeten betalen; ten gevolge van de aanneeming van het minimum van F 400, in het zoo even aangenomen art. 19 wellicht tot een hooger bedrag dan waartoe de bij art. 30 genoemde anderen dit vóór deze wet in hare plaats deden.

Dit heeft ons aanleiding gegeven u den middenweg voor te slaan, die in ons amendement is nedergelegd. Ik heb het nu toe in het algemeen gesproken en zal mij daartoe ook bepalen. Alleen merk ik ten aanzien der ondertoekening van het adres, door al de afgevaardigden uit Friesland, opdat wij deze bepaling

voorstellen met het oog op de tot de vervulling eener schoolonderwijzersplaats stemgerechtigden opgenoemd in art. 5 van het huishoudelijk schoolreglement voor het departement van Friesland, afgekondigd bij publicatie door het departementaal bestuur van 20 October 1806, omdat hier en daar deze wijze van benoeming special bij ons viget, maar ik twijfel niet of dit zal ook het geval wezen in andere gewesten, waar anderen als de gemeente zelven den schoolonderwijzer betalen. Wij hebben vooreerst in ons amendement verwezen naar art. 30 en ons bepaald tot het geval, waarin anderen als de gemeente in de kosten van het onderwijs voorzien. Ten tweede hebben wij alleen verlangd het bijzijn van diegenen, die betalen, vertegenwoordigd door eene commissie van hoogstens drie personen. In de derde plaats hebben wij slechts een overleg verlangd van die commissie met burgemeester en wethouders en met den districts-schoolopziener ten aanzien van het opmaken der voordragt. Tegenover de bedoelde commissie, welke uit een, twee of drie personen kan bestaan, staan derhalve do zoo even genoemde personen ten getale van vier over.

Ten slotte moet ik daarop wijzen dat door ons amendement geen inbreuk wordt gemaakt op het hoofdbeginsel der wet, de benoeming van den onderwijzer door den gemeenteraad. Wij brengen alleen eenige medewerking tot de voordragt voor hen, die de onderwijzers tractement betalen. Deze verkrijgen daardoor geen directen invloed, maar worden bij de voordragt dan toch vertegenwoordigd en het is dit, dat wij billijk en noodzakelijk achten.

De Voorzitter: Daar dit amendement door zes leden is voorgedragen, behoeft het niet te worden ondersteund, maar wordt in beraadslaging gebragt.

De heer Gevers Deynoot: Mijnheer de Voorzitter, in het eerste lid van art. 21 lees ik, dat de hoofd-onderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad uit eene voordragt van zes personen. Ik wensch der Vergadering en der Regering in overweging te geven, of dat cijfer van zes personen niet wat al te ruim is. Wat is het hoofdidenkbeeld, het karakter van eene voordragt? Dat zij, die voordragen, vermeenen dat alle candidaten even geschikt of bijna even geschikt zijn om de betrekking te vervullen. Ik geloof dat dit in het onderverpelijk geval wel onmogelijk zal wezen en vrees daardoor dat burgemeester en wethouders en de schoolopziener genoodzaakt zullen zijn tot eene handeling die zij in goede niet kunnen goedkeuren. Door de Regering is het getal van zes personen aangenomen in tegenstelling van het bij het eerste ontwerp bepaalde getal van drie personen, en wel op de aanmerking van eenige leden dezer Kamer, die begrepen dat de gemeenteraad ruimer deel moest nemen aan de verkiezing. Doch ik wensch in overweging te geven of de stand der zaak niet geheel anders is geworden, nu door de Regering het vergelijkend examen is voorgesteld, iets waarop ik voor mij grooten prijs stel. Ik geloof dat nu dit is aangenomen en geschieden zal door burgemeester en wethouders en den schoolopziener, in tegenwoordigheid van die leden van den gemeenteraad die het verlangen bij te wonen, eene voordragt van zes personen te ruim is. Ik zou dus in overweging geven dit terug te brengen tot het in het vorig ontwerp aangenomen getal van drie en heb de vrijheid genomen een amendement in dien zin aan onzen Voorzitter ter hand te stellen.

Dit amendement strekt om in de laatste alinea de woorden » voordragt van zes personen », te veranderen in » voordragt van drie personen. »

Het amendement van den heer Gevers Deynoot wordt ondersteund door de heeren: Mackay, van Lynden, van Rappard, van Deinsse en Sauder en komt middelen in beraadslaging.

De heer van Rappard: Ter gelegenheid van het onderzoek van dit wets-ontwerp in de afdelingen werd aan de Regering de wensch van de Vergadering kenbaar gemaakt, dat aan de commissie, belast met het afmaken der examina, de bevoegdheid zou worden gegeven tot het inroepen der medewerking van deskundigen voor hare taak.

In het Voorloopig Verslag komt daaromtrent op bladz. 42 voor: » Wierd dit denkbeeld gevolgd, en kon dus de commissie zich voor de verschillende vakken laten bijstaan door in dit vak bijzonder bedrevene onderwijzers, de examens zonden te beter dool treffen. Overal waar men tot nu toe zich niet door betweeterij of valsche schame van het aanruijen van dit hulpmiddel heeft laten terug houden, heeft men er de nuttige gevolgen van ondervonden. Hoevel zorg voortaan ook aan de keus van goede schoolopzicners worde besteed, altijd zullen er eenigen zijn die, hoe verdienstelijk anders ook, voor het afmaken der examens mindere geschiktheid bezit-

LXXXIV. Lager Onderwijs. (Beraadslaging over de artikelen.)

ten." De Regering gaf aan het verlangen van de meerderheid der Kamertoe. Op blad. 46 der Memorie van Beantwoording komen deze woorden voor: »De toevoeging van deskundigen is, vooral bij de uitbreiding aan het lager onderwijs te geven, hoogst wenschelijk." Het was ten gevolge van dien, dat in het gewijzigde art. 39 werd opgenomen deze bepaling: »Zij is bevoegd zich door deskundigen te doen bijstaan." Ik wensch thans alleen aan de Regering in bedenking te geven, of er niet dezelfde reden bestaat om diezelfde bevoegdheid in het gewijzigde art. 21 op te nemen, waarbij aan één schoolopziener de verplichting is gesteld het vergelijkend examen af te nemen. Wanneer het toch een waarheid is (en ik meen dat de ondervinding dit staakt), dat er schoolopzigers zijn, die, hoe bekwaam ook, mindere geschiktheid bezitten tot het afnemen van examina, dan vermen ik dat de vergelijkende examina zullen worden bevorderd door magtiging te geven om deskundigen daarbij te roepen.

De heer van Nispen van Sevenaer: Mijnheer de Voorzitter, ik moet de vrijheid nemen op te merken, met betrekking tot hetgeen door den spreker uit de residentie (den heer Gevers Delynoot) gezegd is, dat men niet moet vergeten, dat bij de keuze niet alleen op den bekwaamsten, maar ook vooral op den geschiktsten moet gelet worden, en dit door de beperking van het getal personen waaruit de keuze na het vergelijkend examen moet geschieden, vooreerst de medewerking en invloed van den gemeenteraad zeer aanzienlijk zal zijn verkort en het dan nog bovendien mogelijk zou zijn dat het woord »geschiktheid" geene toepassing zoude vinden.

Er is in het Voorloopig Verslag op gewezen, dat het zeer mogelijk zou zijn dat een voordragt van drie personen eigenlijk een voordragt was van één persoon. Maar nu zoude ten gevolge van het voorschrijft van een verplicht vergelijkend examen het zeer ligt het geval kunnen zijn dat wanneer de voordragt weder op drie personen werd teruggebragt, er onder de drie bekwaamsten zelfs niet een voor de gemeente geschikt persoon werd aangetroffen.

Ik neem hier het woord *geschikt*, omdat dit ook voorkomt in het verslag der commissie van het jaar 1840.

Nu moet ik mij nog een vraag veroorlooven aan de Regering. Er is hier voorzien in het geval dat de gemeenteraad niet voldoet aan hetgeen men rekent dat zijn pligt zijn zoude. Er staat:

»De hoofd- en hulponderwijzers kunnen door burgemeester en wethouders, den schoolopziener gehoord, worden geschorst. Burgemeester en wethouders geven zoo spoedig mogelijk rekenschap van hun besluit aan den raad.

»De hoofd- en hulponderwijzers worden ontslagen door den gemeenteraad, op voordragt van burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener.

»Is schorsing of ontslag naar inzien der plaatselijke schoolcommissie of van den districts-schoolopziener noodig, en de gemeenteraad nalatig of weigerachtig daartoe over te gaan, dan is de schorsing of het ontslag door de andere Staten geschieden."

Maar is dit niet het geval denkbaar — en dit meen ik aan des Ministers overweging te moeten aanbevelen — dat er gene eenstemmigheid bestaat tusschen den schoolopziener en burgemeester en wethouders, en dat dus de voordragt niet tot stand kan komen; of wel ook dat dezen niet tot de voordragt willen overgaan, ofschoon de gemeenteraad de schorsing of het ontslag van den onderwijzer noodzakelijk acht? Ik veroorloof mij te vragen, of het niet noodig en nuttig zal zijn, daaromtrent bij de wet te voorzien.

De heer Mackay: Ik heb het amendement staande ondersteund, en ik wil het voor een oogenblik ook sprekende ondersteunen, in de hoop dat de Regering hare nadere motieven zal kenbaar maken. Beperking van de keuze van den gemeenteraad ligt niet in mijne bedoeling; maar nu het vergelijkend examen in aanraking der meerderheid in de wet is opgenomen, leg ik er mij neder. Dit examen zal niet alleen gaan over de bekwaamheid maar ook over de geschiktheid van den onderwijzer, want, doet het dit niet, dan is het vergelijkend examen niets waard. Maar aangenomen dat het vergelijkend examen alleen over de bekwaamheid zal loopen, dan zullen burgemeester en wethouders de kandidaten toch altijd kunnen den werken op de plaats waar zij reeds werkzaam zijn. Het vergelijkend examen in de wet brengt moet effect sortieren. Daartoe is de keus uit een voordragt van zes kandidaten te ruim. Tenzij ik nader onderrigt worde, vrees ik dat de gansche bepaling illusoir zal zijn. Om van een examen, vooral ten platten lande, zes kandidaten van genoegzaam gelijke bekwaamheid te verkrijgen, is bijna onmogelijk. Het getal zes is hier verplichtend gesteld; er staat niet hoogstens zes maar er moeten er zes zijn, en daardoor zal men tot onbekwamen en ongeschikten komen. Daarbij komt nog, dat er onder de sollicitanten altijd gevonden worden, die meer of min op de plaats bekend zijn. De een is een neef van of staft in betrekking

tot leden van den raad, de ander is in de gemeente geboren en opgevoed en heeft er vrienden. Die betrekkingen staan ten platte lande soms in veel hoogere waarde dan juist de bekwaamheid en geschiktheid. Wanneer men het vergelijkend examen aanneemt, dan moet het beperkt worden, opdat de keuze niet te ruim zij, en het middel niet erger zij dan de kwaal, want, ik herhaal het, om er zes van, ik zeg niet gelijke, maar van eenigzins gelijke bekwaamheid op een vergelijkend examen te krijgen, houd ik in den regel voor onmogelijk.

De heer Gevers Delynoot: Ik wenschte slechts een paar woorden te zeggen ter beantwoording van den heer van Nispen. Die spreker heeft gesproken van het woord *geschiktheid*. Welk onderscheid de spreker er in ziet, is mij niet duidelijk. De kandidaten worden op het vergelijkend examen theoretisch en praktisch onderzocht, als ten minste dat examen goed wordt gehouden. Het proces-verbaal van de uitkomst van het vergelijkend examen zal dus ook wel degelijk van de geschiktheid gewagen. Als er een vergelijkend examen plaats heeft dan geschiedt er een keuring van de kandidaten, en slechts zes of zes of zes, dat onderhand zes personen op éne lijst worden geplaatst. Ik erken zelfs dat drie te veel is, en dat er eigenlijk slechts één moest zijn, maar men zal toch altijd met drie nader aan de waarheid komen dan met zes. Ik geloof dus dat het getal van drie den gemeenteraad ruimte genoeg geeft en dat dit dus moet gesteld worden in plaats van zes.

De heer Dommer van Poldersveldt: Ik zie al meer en meer dat er bij de behandeling van dit gewichtig onderwerp zoo-genaamde ondergeschikte artikelen voorkomen, die vooral aan de practijk moeten getoetst worden. Ik ben in den regel een voorstander van het vergelijkend examen, maar niet onbepaald. Even als de meeste zaken van dien aard heeft het vergelijkend examen een goede en een verkeerde zijde. In het ontwerp van wet, vóór dat het gewijzigd werd, kwamen de vergelijkende examens facultatief voor, maar waren niet, gelijk thans, bepaaldelijk voorgeschreven. Ik voor mij, mij grondende op de ondervinding, moet verklaren, dat ik aan de bepaling van het vorig ontwerp de voorkeur geef, en ik zal de redenen ontvouwen, waarom ik dan allen wij ons in plattelandsgemeenten de werking van die vergelijkende examina voor. Hoe is aldaar de loop der toepassing van dat voorschrijft tot nog toe geweest? Er ontstaat een vacature, de oproeping tot het te houden examen heeft plaats, sollicitanten komen in grooten getale op, want ook zij die meer ontwikkeld zijn dan voor de te vervullen betrekking noodig is, komen zich aanmelden omdat zo dikwerf vergeefsche moeite zich gegeven hebben om een betrekking te vinden overeenkomstig met en geëvenredigd aan hunne wetenschappelijke ontwikkeling. Wat is daar het gevolg? Vooreerst, dat onderwijzers de eerste plaatsen op de lijst hebben die niet altijd de geschikteste zijn, voor de betrekking welke te vervullen is. Want juist die meerdere kennis, die meerdere wettenschappelijke ontwikkeling doet ze haken om naar af te komen. Zulk een geringe plaats wordt dan van den aanvang af aangezien als middel om verder te komen, en daarmede zijn de gemeenten weinig gediend.

Die gans is zoo geheel natuurlijk, dat men op het platte land seeltijds ziet, dat niet de knapste maar de voor die plaats meest geschikte onderwijzer wordt gekozen. Ik vraag het, is dat een zuijvere werking van een vergelijkend examen? Is dat bemoeiend voor hen die zich moeite geven om zich te bekwaamen en te ontwikkelen? Neen, gewis niet.

Ik zal nu niet spreken van den invloed, die bij vergelijkende examina gebruikt kan worden om dezen of genen persoon te nemen, dien men op den voordrong wenscht te zien geplaatst. Ik laat dat voor het oogenblik geheel daar; ik spreek enkel in het algemeen. Ik geloof dat het soms noodig en nuttig kan zijn een vergelijkend examen te houden, maar ik ben er bepaald tegen dat dit imperatief in de wet wordt gesteld. Ik hoop dus dat de Regering zal terugkomen op de laatste wijziging en dat zij ons zal teruggeven hetgeen wij vroeger gehad hebben. Mocht dit niet het geval zijn, dan zal ik mij tegen het artikel verklaren.

De heer Sloot tot Oldhuis: Mijnheer de Voorzitter, ik heb het plan opgevat een amendement voor te dragen en ik wil gaarne de verplichting op mij nemen, dat voorstel zeer kort toe te lichten. De aard van het amendement brengt echter mede, dat daardoor een nog al vrij langdurige discussie zal kunnen worden uitgelokt en ik neem daarom de vrijheid te vragen, of het niet beter zoude zijn de zitting te verdragen en dat inmiddels dat amendement werd gedrukt, waarover dan morgen de discussie zou kunnen worden geopend.

De Voorzitter: Wegens het vergevorderde uur stel ik der

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

LXXXIV. *Lager Onderwijs.* (Beraadslaging over de artikelen.)

Vergadering voor de beraadslaging over art. 21 te verdagen tot morgen, des morgens ten elf ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De **Voorzitter** deelt verder mede dat de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1856 haar *Eindverslag* gereed heeft en ter tafel brengt.

Dit stuk zal gedrukt en rondgedeeld en de behandeling van het wets-ontwerp nader bepaald worden.

De zitting wordt daarna gesloten.

VERHOORINGEN.

In het Verslag der Commissie voor de Verzoekschriften, uit-

gebracht door den heer *de Poorter* op bladz. 1034, kol. 2, is abusievelijk weggelaten de vermelding van de namen van de raden der gemeenten *Nuenen* en *Leende*; terwijl het aldaar voorkomende woord *Soerendronk* moet veranderd worden in „*Soerendonk*”.

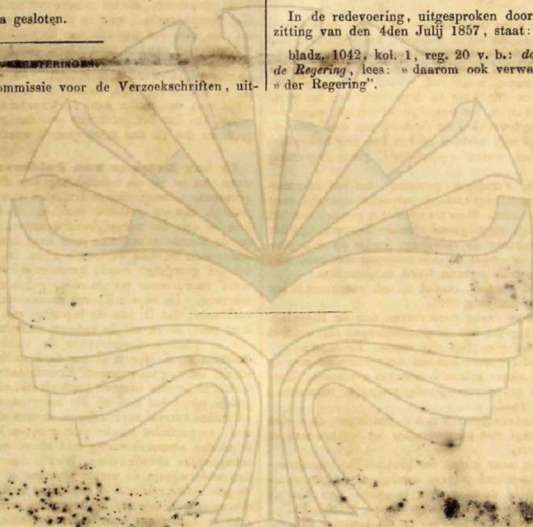
In de redevoering, uitgesproken door den heer *van Akerlaken* in de zitting van den 4den Julij 1857, staat:

bladz. 1038, kol. 1, reg. 3 v. o.: *dat het onderwijs zou plaats hebben met verloochening van de godsdienst*, lees: „dat het onderwijs „niet zou plaats hebben met verloochening van de godsdienst”.

bladz. 1039, kol. 1, reg. 19 v. b.: *art. 94 der Grondwet*, lees: „art. 194 der Grondwet”.

In de redevoering, uitgesproken door den heer *Godefroi* in de zitting van den 4den Julij 1857, staat:

bladz. 1042, kol. 1, reg. 20 v. b.: *daarom ook verwacht ik van de Regering*, lees: „daarom ook verwacht ik van de eerlijkheid „der Regering”.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA